

ՄԵԼԻ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբլի, Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և առօրեայ օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լիզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆոն № 253.

ԲՈՎԱՆԴԱՅԻՆԻԹԻՒՆ

Նոր սկզբունքի վրա.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒՐԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Շուշուց. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒՐԻՒՆ. Նամակներ. ցուցահանդէսից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՒՆԱԳՐԻՆԵՆԻ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայկական ապագութիւն:

ՆՈՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՎՐԱ ՀԻՄՆԱԳԻՐ

Կովկասի ազգաբնակչութեան համար հրատարակվող հարկատուութեան նոր օրէնքը, որ ստացաւ մի ամիս սրանից առաջ, յունիսի 12-ին, Բարձրագոյն հաստատութիւն: Նոր օրէնքը մտնում է հարկատուութեան նոր սկզբունքներ, կարգաւորելով տուրքերը ազգաբնակչութեան եկամուտների համաձայն և հաստատելով դաւաճական յատուկ ատեսներ, որոնք պէտք է հսկեն հարկեր սահմանելու կանոնաւորութեան վրա:

Մինչև այժմ մեր գիւղական ազգաբնակչութիւնը տալիս էր ծխահարկ ուրիշ մի քանի տուրքերի հետ միասին: Միահարկը վերցվում էր ամեն մի գիւղական ծուխից հաւասար քանակութեամբ, առանց նկատ առնելու այն տարբերութիւններ, որ կայ գնահատման մէջ նրանց հողային արահովութեան վերաբերութեամբ: Թէ այն ծուխը, որ ունէր 5—10 դեռնատնի և թէ այն, որ օգտվում էր 30—40 դեռնատնի հողից, թէ այն գիւղացին, որ աւելի բարեբեր, պարարտ և ջրաբեր հող, և թէ այն, որին բաժին էին ընկել անբերրի և վատոյժ հողերը, տալիս էին միատեսակ հարկ, որովհետև տուրքը վերցվում էր ծուխից և ոչ թէ հողից ու նրա եկամուտից:

Նոր օրէնքով չէ սահմանվում որոշ անձնական տուրք ամբողջ երկրի համար, այնպէս որ հարկի չափը կարող է տարբեր լինել ոչ միայն գնահատման նահանգներում, այլ և գնահատման դաւաճներում ու նրանց մասերում: Ամբողջ երկրից սպասվող հարկը բաժանվում է նահանգների վրա, իսկ իւրաքանչիւր նահանգի հարկը կարգաւորվում է գաւառների վրա: Այնուհետև ամեն մի գաւառի համար սահմանված հարկը դասաւորվում է գաւառի գիւղական բնակիչների մէջ նրանց կարողութեան համաձայն:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Միջալի կաթողիկոսը առաջինը և վերջինը չէր, որ այգալիս բանակցութիւն էր սկսում կաթողիկ եկեղեցու պետի հետ: Կաթողիկ հեղինակները շատ անգամ են յիշատակում, թէ հայոց կաթողիկոսները հնազանդութիւն յայտնեցին Հռոմին, բայց միշտ խուլ ու մութ են թողնում այն բանը, թէ եթէ այդպէս էր, ինչու չը կայացաւ միութիւնը: Յայտնի է, որ դեռ Ռուբինեանների ժամանակից կաթողիկ եկեղեցուն միասնաբար հարցը կապված է եղել քաղաքական շահերի հետ և մենք չափ հիմքեր ունենք հաստատելու, որ հայ հոգեւորականութիւնը եթէ շատ անգամ պատրաստ էր եր հնազանդութիւնը յայտնելու ու Պետրոսի աթոռին, դա առանց իրական փոխարկութեան ստանալու պայմանի չէր: Հայաստանի տանջանքներին ակնատեսն էին կաթողիկ քարոզիչները, որոնք ամեն կերպ աշխատում էին դարձի բերել հայերին և աջակցութիւն վստահելու նպատակով ոսկի սարկը էին խոստանում նրանց: Հայերին առաջին անգամ կաթողիկ միաբնակները սովորեցրին դէպի Եւրոպա ուղղել իրանց աղաչաւոր հայացքը: Եւ Հռոմը, իբրեւ Եւրոպայի մէջ ընկնող հոգեւորականութիւնը, ընկալեց իրաւունքը հայերին հարկաւորելու: Սակայն իրաւունքը չէր ընկալում, որովհետև հայերը արդէն իրենց հարկաւորութեան անհրաժեշտութիւնը չէին ընկալում: Եւ իրենց հարկաւորութեան անհրաժեշտութիւնը չէին ընկալում, որովհետև հայերը արդէն իրենց հարկաւորութեան անհրաժեշտութիւնը չէին ընկալում:

Հոգեւորական համաձայն: Այդ դասաւորումը աջող կերպով իրագործելու համար կը բացվին յատուկ ատեսներ, որոնց մէջ պաշտօնական անձների հետ միասին կը լինեն տեղական հարկատու ազգաբնակիչները: Այդ ներկայացուցիչներից օրէնքը սպասում է էական օգնութիւն, իբրեւ տեղական պայմաններին հմուտ և տեղեակ անձերից, որոնք կաշխատեն ուղղել հարկատուութեան ցուցակների մէջ սպրդած սխալները: Բացի այդ՝ հարկատու ազգաբնակչութեանը իրաւունք է տրվում ցուցակները հրատարակելուց յետոյ մի ամիս ու կիսով ընթացքում բողոքներ առ հարկերի գնահատութեան դէմ: Այդ բողոքները կենթարկվեն դաւաճական ատեսների քննարկման և ապա կուղարկվեն նահանգական ատեսների բարեհայեցողութեանը և հաստատութեանը:

Այդ հարկը, որ կոչվելու է պետական հարկ, պէտք է վերցվի գիւղական ազգաբնակչութիւնից: Օրէնքը սահմանում է և երկրորդ տուրք, որ պէտք է կոչվի հողային տուրք և կը վերցվի մասնաւոր հողատէրերից: Բացի այդ կը վերցվի և զեմակի տուրք, որ գլխաւորապէս կը ծանրանայ մասնաւոր հողատէրերի վրա: Օրէնքը կը սկսի իրագործվել առաջին կայ յունիսի 1-ից:

Օրէնքը խնայի և արդար սկզբունքի վրա է հաստատված: Մնում է, որ դաւաճական ատեսներն էլ, որոնց վրա ծանրացած է այդ օրէնքի նպատակարար մար մարմնացումը, կարողանան իրանց կոչման բարձրութեան վրա լինել և հարկերի դասաւորումը սահմանեն օրէնքի ոգու համաձայն:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒՐԻՒՆ

ՄԱՍՈՒՆ

Խեղճ հայ հոգեւորական Ամեն անգամ, երբ ժողովրդի կեանքը նրա առջև դրել է անպարտաւորական խնդիր, որոնք չեն հաշվում հին-հին աւանդութիւնների հետ, նա բոլորովին կորցրել է գլուխը, չէ կարողացել յենակէտ գտնել իրականութեան մէջ և ստիպված է եղել յետ մնալ շարունակ: Այսօր էլ, ժամանակակից կեանքի ազդեցիկ հոսանքների առաջ անձար:

Կոթիւն ունեցող մի կրօնական ուժեղ պետութիւն, բնականաբար պիտի հայերին մեծ յոյսեր ներշնչէր, քանի որ այնքան աշխատում էր կաթողիկոսին նրանց:

Արգարի պատգամաւորութիւնից 17 տարի առաջ (1547) Ստեփանոս կաթողիկոսը, որի անթոռակցին էր Միքայէլը, մի ճանապարհորդութիւն կատարեց դէպի Եւրոպա: Նա այցելեց Վենետիկ, երկար մնաց Հռոմում, ուր բանակցութիւններ ունեցր Եկեղեցիների միութեան մասին, ապա գնաց Գերմանիա և Նիդերլանդաւ Կարլոս V կայսրին, այնտեղից անցաւ Լեհաստան և Մոսկու: Այդ ճանապարհորդութիւնը ունէր քաղաքական նպատակ: Վենետիկի հանրապետութեան կաթողիկոսը ներկայացրեց պարսկական Հայաստանի հայ գլխաւորներին կողմից մի աղերսագիր, որ վերջապէս էր այնպէս «եւ մենք խեղճ հայքս ի մասին պարսից, ի ներքոյ խիստ տառապանաց այլազանից, կու սպասեմք ձեր գալուն, ինչպէս սուրբ նախահարցն սպասէին Փրկչին Գրիգորի: Գրեմք, որ ի զգոնութենէ տէրանց Վենետաց պիտի սկսի մեր փրկութիւնն և ազնաութիւնն: Կուղարկեմք մեր պատրիարքը: Ստեփանոս, շատ պատճառաց համար, առ մեծապայծառ տէրութիւն ձեր, որ յարգութիւն ընծայէ ձեզ, եւ յետոյ չնորք ընէք իրեն, որ կարենայ իրեք և համբուրել զոտս ամենաբարաւոր Պապին» *): Անշուշտ կաթողիկոսը, իբրեւ Եւրոպայի մէջ ընկնող հոգեւորականութիւնը, ընկալեց իրաւունքը հայերին հարկաւորելու: Սակայն իրաւունքը չէր ընկալում, որովհետև հայերը արդէն իրենց հարկաւորութեան անհրաժեշտութիւնը չէին ընկալում: Եւ իրենց հարկաւորութեան անհրաժեշտութիւնը չէին ընկալում, որովհետև հայերը արդէն իրենց հարկաւորութեան անհրաժեշտութիւնը չէին ընկալում:

*) Հ. Արդան—Հայ—Վենետ, 1896, էր. 329.

ու չմած մնալով, նա չը գիտէ ինչ անել, ամեն օր լուրեր է ստանում, թէ իր հօտը արագ հալվում է, ընկնելով հողի որսացողների ցանցերը—եւ մնում է լուռ ու անշարժ: Տեսնում է, որ եկեղեցին չէ կարողանում այլ ևս հեղինակութիւն պահպանել ժողովրդի մէջ, տեսնում է, որ իր հնադարեան ձայնը այլ ևս չէ լսվում—եւ շուտով է, օգնութեան է կանչում դարերի փոշին, նրա վրա է իր ամբողջ յոյսը դնում: Ծարժվել, թօթափել ծուխիւն լուծը, թարմանալ նոր ժամանակի հովերից, ոյժ ու կարողութիւն քաղել գիտութիւնից և հասկանալ, որ անշարժութիւնը մահ է—այդպիսի բաներ խորթ են եղել և խորթ էլ մնում են հայ եկեղեցական համար: Եւ հայ ինչ է դուրս գալիս այդ չլիզված դրութիւնից: Մանկատուն հրատարակվող կրօնական ամսագրի մասին հարցն արդէն ծանօթութիւն տուինք մեր ընթերցողներին: Յուլիսի համարում այդ ամսագիրը հարց է դնում, թէ ինչ պէտք է անել, որ ժողովրդի համար հասկանալի դառնան մեր եկեղեցու աղօթքներն ու ընթերցանքները: Դժուար հարց չէ, ամեն ինչ պատրաստ է ապագոյցանելու, որ դրա համար հարկաւոր է ժողովրդին հասկանալի լեզու: Բայց «եկեղեցի Հայաստանեայց» ամսագիրը ասում է, չէ, այդպէս չէ: Միակ ճանապարհը գրաբար լեզուի ուսումն է: Այսինքն չը պէտք է, որ եկեղեցական դասը մի քիչ աշխատէ եկեղեցական լեզուն ամենքին մատուցել դարձնելու համար, այլ ամբողջ հայ ժողովուրդը, որ ցրված է աշխարհի բոլոր կողմերում, պիտի սովորէ գրաբար լեզուն, որպէս զի իմանալ, թէ ինչ են երգում կամ կարգում եկեղեցում և ինչ եկեղեցականութեան համար այգալիս մի երգանքի պարագայ պատրաստելու համար, Մանկատուն ամսագիրը առաջարկում է, առանց այլ և այլութեան, որ իւրաքանչիւր հայ տիրացու դառնայ, առաջարկում է հին կրթական սխառնից չը հեռանալ, որովհետև նրա ձայնը բարի և ողջամիտ էր: Ահա և տէրաւոր փրկիւնիւնիւնը այդ առիթով:

Հոգեւորականութիւնը և յունաց հին հեթանոսական գրութեան միջեւ յայտարարութիւնը մէջ կուտումնախորտիւն, եւ արդի եւրոպական քաղաքակրթութեան, լեզուի զարգացման և գրականութեան գլխաւոր առաջնորդութիւն ընծայում են: Միթէ խաւարամիտ համարութեւ ենք, եթէ առաջարկենք, որ մեր ազգի հին կրօնական գրութեան, որ մինչև յայտարարութիւնը պաշտամունք մեր կենդանի մնացած են, ուսումնասիրելու և դպրոցաց մէջ իբրեւ դասագիրք գործ ածել:

Դիմում այս տեսակ աղերսագրեր ներկայացրեց և միւս պետութիւններին: Բայց, ինչպէս երևում է, ոչ ոք յանձն չառաւ դնալ ևս ազատել Սիւրբայի մի անկիւնում ոչխարի պէս կոտորվող քրիստոնէականներին: Իսկ Հռոմը—Ազգերի քաղաքական ազատութեան մասին նա առնասարակ չէր մտածում, իսկ այդ ժամանակ ունենալ, որովհետև ինքն էլ անպիտան շատ խառնակութիւններ ունէր: Այդ է պատճառը, որ Ստեփանոս կաթողիկոսը ճամբարապետ Պապի ոտները համբուրելուց յետոյ էլ, երբ ձեռնուռայն վերադարձաւ Էջմիածին, այլ ևս պարտաւոր չէր համարել իրան Հռոմի հպատակ անունը և նրա բանակցութիւնները անհետեւն էլ մնացին:

Մի և նոյն փորձ էր, որ կրկնում էր Միքայէլ կաթողիկոսը: Բայց Պիոս VI պապը, որին դիմում էր նա, աւելի ևս քիչ հնաւորութիւն ունէր մտածելու հայերի մասին, քանի որ այդ ժամանակ նրա առջև դրված էր կաթողիկ եկեղեցու յաղթանակի ծանր հարցը: Ուրպիսի մեծ փոփոխութիւններ էին կատարվել Եւրոպայում 1513 թվականից յետոյ, երբ Վենետիկում լոյս էին տեսել հայերէն առաջին տպագրութիւնները: Վերածնութեան դարին Գերմանիայում հետեւեց Լիւթերի առաջացրած կրօնական ահալին յեղափոխութիւնը, որ յայտնի է «Բեֆօրմայիտ» անունով և ուղղած էր պապականութեան դէմ: Ծար-

ծուին, քրիստոնէական քաղաքացիական հետ կրօնական և աստուածաբանական մեկնութիւններն ևս աւանդուին: Միթէ մեր շարականաց և եկեղեցական երգոյ մէջ պակաս բանաստեղծական ոգի կը տիրէ, քան թէ ուրիշ ազգաց բանաստեղծական գրուածոյ մէջ: Միթէ Ս. Գրոյց անհամար պատմութիւնք և նկարագրութիւնք պակաս հրահանգիչ և չինիչ են, քան թէ որ ևս ինչ ուրիշ գրականութիւն: Կարելի չէ երեւակայել որ ևս մի կրթութիւն, որ աւելի ազնուացուցիչ և բարոյացուցիչ լինի, քան թէ մեր եկեղեցոյ ժամապրոց աղօթքներն, քարոզներն, սաղմոսներն կարգաւ թարգմանել և միանգամայն աղօթել:

Այսպիսի ժամապրոցային խոհերով երջանկութեան եօթներորդ երկնքը բարձրանալուց յետոյ, հայ տէրտէրը, ինչ խօսք, չը պիտի ոչ մի կերպով խնայէ այն խեղճներին, որոնք նրա հետ համաձայն չեն: Եւ նա վերին աստիճանի եռանդոտ կերպով, իբրեւ աշխարհ շանթահարող մարգարէ, շարունակում է:

Սակայն տղիտութիւն և նախապաշարում արդիւք եղած են յաւուր մեր հայ մանկուց կրթութեան այս կարեւոր ճիւղն մշակելու, եւ մեր «լուսավոր» և «խնայելից» դասակարգը բոլոր եռանդով կաշխատի հայ ժողովուրդը կրօնի կապանքներէն «ազատել»: Եթէ այս նոր «լուսավորչներ» սերնդամբ և անտամբ հեթանոս ծնած լինէին՝ կամ մի ուրիշ ոչ—քրիստոնէական կրօնի պատկանէին, յայնժամ կարծեմք պիտի ճանաչէին հայ—քրիստոնէական գրականութեան յարկը, յայնժամ պիտի թնդային նոյն քիւնքեր ևս ընկերութեան ժողովարարներ «Եւրոպական եկեղեցի», Այսօր անձաւոր, «Լոյս զուարթի երգերով և Դաւթեան սարմուհեւութեամբ, յայնժամ պիտի հիմնային այն գեղեցիկ շարականաց, սաղմոսաց և ընթերցանածոյ վերայ, որոնց բանաստեղծական վեհմութիւն, չինիչ ևս ազնուացուցիչ և փրկարար յատկութիւնները տեսնելու անկարող են այժմ, վասն զի քրիստոնէայ ծնած լինելու և անտարբեր ու անհաւատ քրիստոնէայ մեծքած լինելու զփայլութիւնն ունեցած են, և լուսավոր ու քաղաքակրթութեան համար աշխարհի կրթոյն յաւիտեական ճշմարտութեանց վերայ:

Կարելի է միայն կու գալ այս՝ եթէ ոչ խեղճ, գոնէ տէրտէրական անմասն լոգիկայի ծանրութեան տակ և չնչալ. «մեղայ, մեղայ»: Ինչ չարագործն է եղել հայ խնայելիցներն, որ փոխանակ մեր գեղեցիկներ տիրացողների Այսօր անձաւոր յափշտակվելու, յանդգնում է մի որ և է վէճիկի խնդրած ձայներն յարգանք և երկրպագութիւն մատուցանելու: Հայկական հրաշալի և անմասն օպերան մեղաւթաւորութեան ժամանակ քար է ընկնում փողոցներ:

Ժամը շատ գեղեցիկ աշուղութիւն ունեցաւ: Բողոքական եկեղեցին հաստատ հիմք դրեց Գերմանիայում, անցաւ Շվեյցարիա, Ֆրանսիա, Հոլանդիա, Անգլիա և Հռոմը գրկելից իր հէպատակների համարեա կէսից: Բայց պապականութիւնը չէր կարող այդքան հեշտութեամբ հաշտվել սարսափելի իրողութեան հետ. կաթողիկ կղերականութիւնը իր բոլոր ուղղիկ ոյժերը դուրս հրաւիրեց նոր կրօնի դէմ: չը նայած մեծամեծ դժուարութիւններին, Պիոս VI պապը աշուղեցրեց Տրիենտի եկեղեցական ժողովը գումարել: որ կաթողիկ եկեղեցու համար վարչական վերածնութեան հիմքեր մշակեց: Այդ ժողովում առաջին անգամ երևացին Յիսուսի անունով հիմնված մի նոր կարգի կրօնաւորները, այսինքն եկեղեցիներ, որոնք Հռոմի և պապական հեղինակութեան մեծամեծ սխալները դարձան: Պիոս VI, հաստատելով Տրիենտի ժողովի որոշումները, եռանդուն կերպով նրանց գործադրութիւնը պահանջեց բոլոր կաթողիկ երկրներից: Առաջ եկաւ հակա-րեֆորմայիտ, կաթողիկութիւնը ձեռք բերեց իր նախկին ոյժը: Վերակազմվելով կրօնաւորական կարգերը, աւելացնելով եղածի վրա երեւոյթական անսպառ եռանդն ու ճարպիկութիւնը, խիստ կարգապահութիւն տարածելով եկեղեցական դասի մէջ, պապականութիւնը առաջ նետվեց իր յանդուգն ախոյեանին տաղալու: համար Բայց Լիւթերի չինութիւնը աւաղի վրա չէր հիմնված: կաթողիկութիւնը նրան

րով, հնչում է գերեզմանատներում, իսկ մենք
գնում ենք քրոնիկու Պատմություն, Մազինի-
ներին եւ այլն: Այսպէս յանցաւոր է եղել հայ
հասարակութիւնը: Եւ եթէ նա չուտ ճանա-
չէր իր այդ յանցանքը եւ դարձի գար, այն
ժամանակ երեւակայնութիւն էր, թէ ինչ դրախտ կը
բացվէր մեր տէրտէրներին ու տիրացուներին
համար: Ամսոս որ աշխարհագրութեան թորոս
քանանայ Զուգայեցու խօսքով չէ չարժուում:
հազար ափսոս որ Եւրոպայ ու Ամերիկայ չեն
հասկանում նրա լեզուն, թէ չէ՝ խեղճ մարդ-
կութիւնը կրմանս, թէ ինչ հրաշալի փրկու-
թիւն է պատմութեան նրա համար Մանչեստրի
երաժշտագէտ, գեղագէտ եւ ժամագրագէտ
քանանան: Եւ մենք գեւ ասում ենք, թէ հայ
տէրտէրը մտածել չը գիտէ: Օ՛, նա գիտէ, այն
էլ ինչպէս...

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Յուլիսի 4-ին

Վերջապէս ամսիս 2-ին հոգաբարձական
ընտրութիւնները նախընթացք կատարվեց
Միսկան պատգամաւորներն ընտրվեցին, ա-
կայն, ինչպէս պէտք էր սպասել, մեր երկու
եկեղեցիներում, որոնց ծխականների թիւում
արձակված ուսուցիչներ էլ կային, ընտրու-
թիւնը կանոնաւոր չեղաւ եւ Արսէն վարդա-
պետը հարկ համարեց բեկանել, թողնելով մի-
այն Ղազարեանցի եկեղեցու ընտրութիւնը, ուր
նախագահում էր ինքը եւ ուր ընտրութիւնը
տեղի ունեցաւ կանոնաւոր ձևով եւ գիտակե-
ցաբար:

Արձակված մի քանի ուսուցիչների ինտրիգ-
ները ուր կերպով աչքի էին ընկնում: Դպրո-
ցի համար չարիք դարձած աստուածաբանը,
տակաւին չէ՝ հանգստանում եւ մինչեւ անգամ
գեւ երազում է կրկին դպրոց մտնել: Նոյն
ընթացքն ունեն եւ մի քանի ճեմարանաւարա-
ներ, որոնց համար Շուշու թեմական դպրոցից
դուրս հազիւ թէ գտնվի մի ուրիշ անկեղծու-
թիւն: Եւ կարող լինեն աղաւթան ցտեսել Այսպէս
գրանցել էլ համոզված են եւ այդ պատճառով
կաշուից դուրս են գալիս եւ անամթաբար ա-
մեն տեսակ միջոցի են դիմում շրջանց մարդ-
կանց: հոգաբարձու ընտրելու եւ նորից դպրոցը
մտնելու համար Սակայն մեծայայտ ենք, որ
նոր տեսուչը կրմանայ ընտրութիւն անել:

Ինչ վերաբերում է ծխական պատգամաւոր-
ներին՝ աւելորդ է ասել, որ նրանք պիտի իմա-
նան, որ գրեթէ հինգ տարուց ի վեր դպրոցն
անգոյն, անտրոջ դրութեան մէջ է. այդ տարի-
ների ընթացքում անպէտք ուսուցիչների շնոր-
հիւ՛ դպրոցը քաղաքակ է: Այս այդ բոլորն ի
նկատի պէտք է ունենան ծխական պատգամա-
ւորները եւ պէտք է աշխատեն ընտրել այնպիսի
հոգաբարձուներ, որոնք կարող լինեն արժա-
նապէս ծառայել իրանց կոչման:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշու, յուլիսի 2-ին

«Մշակ» № 120-ի լուրերի բաժնում կար-
դայի իմ մասին մի մեղադրանք, որ թղթակցի
անտեղեկութեան հետեւանք է:

Երեւոյն չը կարողացաւ, բայց եւ այդպէս
մեծ աշխուժութիւն ձեռք բերաւ, կանգնեցնելով
բողոքականութեան յաղթական գնացքը: Այդ
աշխուժութիւնը, ապաւն, մահ էր մարդկային
մտքի համար, որ նոր էր թեւաւորվել, նոր
էր գտել լոյսի ճանապարհը: Վառվեցան ինկ-
վիզիոնային խորոյները՝ ամեն մի ազատ մտա-
ժողովութիւն տեղի ու տեղը սպանելու համար:
հաստատվեց խիստ գրաքննութիւն, ոչ մի
գիրք չէր կարելի հրատարակել առանց հոգե-
ւոր հայրերի թոյլտուութեան: Պիոս IV ըն-
դարձակեց այն գրքերի ցուցակը, որոնց ըն-
թեցանութիւնը արգելված էր հաւատացեալ
կաթոլիկներին:

Ամեն տեղ սկսեց տրեկ կաթոլիկական խա-
ւար բեկակներ, բայց ոչ մի երկիր զբաղող
չէր իտալիայի նման: Ընկաւ նրա գրական
փառքը, Պետրարկաների լուսափայլ դարի փո-
խարէն բացվեց կրօնական կեղծաւորութեան,
փարիսեցիկութեան ժամանակը: Ժողովուրդը իր
վրա բռնացած եկեղեցականութեան աչքում
լաւ երեւալու համար՝ չինում էր անթիւ եկե-
ղեցիներ, բարեպաշտական ցոյցներ էր անում,
թէ եւ ներքուստ բոլորովին անհաւատ էր: Վե-
նետիկը իր պարտքն էր համարում ամենայն
խառնութեամբ կատարել մի կաթոլիկ երկրի
պարտաւորութիւնները, որպէս զի ազատ մնալ
պարտքի միջամտութիւնից:

Պէտք է չը մոռանալ Արեւմտեան Եւրոպայի
եւ մասնաւորապէս Իտալիայի այս հանգա-
մանքները, որ մենք գիտամբ ենք յիշատա-

Եւ Շուշու հասել եմ յուլիսի 20-ին 21-ից-
25-ը, երեկոները, այստեղի չորս եկեղեցիներ-
ում իմ առանձին պատուէրով 25-ին պատ-
գամաւորական ընտրութեան համար ծառա-
ցումներ են եղել: Յատկապէս տպել եմ տուել
1000 օրինակ ծառայագրեր, որ հինգշաբթի
երեկոյանից բաժանել են ժողովուրդին: Նախ-
կին տարիները վերջինիս տեղ փողոցներում են,
այն էլ շատ սահմանափակ թիւով, յայտարա-
րութիւններ կայանելիս եղել իմ յանցանքս նրա-
նում է, որ ուղեկցի եմ շատ մարդիկ իմանան
ընտրութեան մասին, այնպէս չէ, մեծաբան
լրատու:

Գաղով եկեղեցու մէջ իմ խօսածիս, աւելորդ
եմ համարում նրան պատասխանել, քանի որ
լրատուն չի բերի առաջ իմ ասածներս ու իր
ստորագրութիւն էլ դնի գրածի տակ:

Արսէն վարդապետ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակ» ներկայ համարը բաղկացած է
թերթ ու կէսից:

Պարսից Մուզաֆէր-Էղզին չափի Պետերբուրգ
գնալու մասին մայրաքաղաքի լրագրիները հե-
տեւեալ մանրամասնութիւններն են հաղոր-
դում: Շահի գաղուց առաջ Նիկոլայեւսկի եր-
կաթուղու կայարանը գնաց Թագաւոր կայսրը:
Փողոցներում, կայսերական ճանապարհի վրա,
չարված էին զօրքերը եւ Պետերբուրգի բնա-
կիչների մի մեծ բազմութիւն: Ժամի երեքը
լրանալիս՝ երեւաց կայսերական գնացքը, որի
մէջ էր Մուզաֆէր-Էղզին չափ: Երբ քաջքը
մօտեցաւ, զօրքը զինուորական պատիւ տուեց,
իսկ երաժշտական խումբը նուագեց պարսկա-
կան հրմիր: Թագաւոր կայսրը Մեծ Իշխանե-
րի հետ մօտեցաւ սալոն-վագօնին, վագօնից
դուրս գալիս Շահին դիմաւորեց Թագաւոր
կայսրը: Մուզաֆէր-Էղզին չափ մի ճառով
շնորհակալութիւն յայտնեց Ռուսաստանի Վե-
հայետին: Քիչ անցած՝ Նոյա Մեծութիւնները
մի կառքի մէջ՝ նստած՝ ճանապարհակցին եր-
կաթուղու կայարանից դէպի Զմբաւոյին պալա-
տը: Թագաւոր կայսրին եւ Շահին ողջունում
էին զօրքերը եւ ժողովուրդը ուսանելով: Զմե-
րային պալատում Շահին դիմաւորեց Թագաւոր
կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆեօդորովնա՝ Մեծ Իշ-
խանից: Նոյն ժամանակ Նախկին Ներկայացրեց Թա-
մուշի կայսրուհուն իր ակիտան, ապա անցաւ
Զմբաւոյին պալատում իր համար պատրաստված
բաժնի: Քիչ ժամանակից յետոյ Մուզաֆէր-
Էղզին չափ այցելութիւն տուեց Նոյա Մե-
ծութիւններ Թագաւոր կայսրին եւ Թագուհի
կայսրուհուն: Ունկնդրութեան միջոցին Թա-
գաւոր կայսրը տուեց Շահին ս. Անդրէաս Նա-
խալոյի չքանչանի աղամանդեայ նշաններ:

Մենք հաղորդել էինք, որ Բօրչալուի գա-
ւառի Լոռու գաւառապետում երեւացել է տա-
ւարի վրա ժամանալու Մեղ հաղորդում են,
որ ժամանալու տարածվում է եւ զգալի կո-
րուստներ է պատճառում: Կաթնամանեան Շա-
ղինանի գաւառակերտում մի քանի կով աստիկ
են, մօտ քանի կով էլ մորթուվեցին, որպէս զի
նախիրի առողջ մնացած մասը չը վարակի:

Կովն այստեղ Մինչդեռ Եւրոպայի լրագրոյն
գործիչները աշխատում էին ազատել ազգերը
Հռոմի գերութիւնից՝ իբրեւ զարգացման եւ ա-
ռաջարկութեան մի անհրաժեշտ պայման,
հայերը, չնորհիւ քաղաքական դժբաղդ հանգա-
մանքների՝ փրկութիւն որոնում էին այն իսկ
պապականութեան փէշերի տակ, որ այդպիսի
խաւար տարածեց լուսաւորող աշխարհի վրա,
եւ դեռ մի այս տեսակ փրկութիւնն էլ նրանց
համար երազ էր, սիրտը:

Պիոս չորրորդ սիրով ընդունեց Արքային,
պատուիրեց նրան գրել հայ եկեղեցու դաւանա-
կան սկզբունքները, բայց եւ խոստովանեց, որ
ս. Պետրոսի աթոռը միջոցներ չունի Հայաս-
տանին իրական օգնութիւն հասցնելու: Կրկնվում
էր հին պատմութիւնը, վերջ ի վերջոյ արեւն-
աւատանք թափող հային առաջարկում էին
հնարաւորութիւն՝ իրանց հոգիները երկինք ու-
ղարկել Հռոմի կնիքի տակ...

Հայերի ակնկալութիւնն ինչ էր, բայց նրանց
ստացածը մի հիւրատուն կամ հոգեւորն էր, որ
հաստատվեց Հռոմում նրանց համար իսկ Ար-
քայրը, իբրեւ ուշիւմ եւ հեռաւոր մարդ, մտա-
ծեց իր ճանապարհորդութիւնը օգտակար դարձ-
նել հայերէն գրքերի տպագրութեամբ: Կարծում
են, թէ նա այդպիսի յանձնարարութիւն ունէր
Միքայէլ կաթողիկոսից: Դա շատ հաւանական
է. յիշուէ տարի առաջ հրատարակված գրքերը
բաւականաչափ ժողովրդականացրած պիտի լի-
նէին հայերէն տպագրութեան միտքը, ուստի
եւ հայոց կաթողիկոսի համար շատ ցանկալի

Մեղ հաղորդում են, որ երէկ, յուլիսի 10-ին,
Թիֆլիսի Զուգուրէթ քաղաքապետում քանդ-
վեց բժիշկ Կարապետեանի նոր շինվող տունը:
Փրկվածների տակ մնացին բանտներ, որոնք
աշխատում էին տան շինութեան վրա: Փըլ-
վածները տակից հանված են 7 վիրաւոր-
ւածներ, որոնցից մի քանիսը ծանր վերքեր
են ստացել: Տունը շինում էր վարպետ Գի-
գօրով:

Այս աշնան բացվելու են Մօսկվայում կա-
նանց բարձրագոյն կուրսեր երկու բաժանմուն-
քով՝ պատմական-լեզուաբանական եւ բնագի-
տական-մաթեմատիկական: Կուրսերը ընդուն-
վում են կանանց ուղղաւան գիմնազիա կամ
ինստիտուտ աւարտած անձինք: Ուսման վճա-
րը 50 ռուբլի է կիսամակի համար: Իրանց
ընտանիքներում ապրելու հնարաւորութիւն
չունեցող ուսանողուհիները պէտք է ապրեն
հանրակրթարանում, վճարելով տարին 300 ռ.:
Քանի որ պէտք է ամեն տարի ընդունվեն
կուրսերը միմիայն 150 հոգի, իսկ ընդունվել
ցանկացողների թիւը կարող է աւելի լինել,
նրանց յարմարութեան համար որոշված է հե-
տեւեալը՝ նրանք պէտք է մինչեւ օգոստոսի
1-ը պատուով յայտարարութիւններ ուղարկեն
Մօսկվայի ուսումնական չրջանի գիւմնաստան
հասցեով՝ Վեհանց բարձրագոյն կուրսերը մա-
կագրութեամբ: Յայտարարութիւնները պէտք
է ուղարկված լինեն կուրսերի վերատեսչի ա-
նունով եւ նրա մէջ պէտք է նշանակված լի-
նեն, 1) որ դպրոցում է աւարտել ընդունվել
ցանկացողը, 2) որ թիւն, 3) ինչ վկայական է
ստացել, 4) կուրսերի որ բաժանմունքն է ու-
ղում մտնել եւ 5) մանրամասն հասցեն Կուր-
սերի վերատեսչին մինչեւ օգոստոսի 20-ը
կը յայտնէ ինքնատուներին՝ արդեօք ընդուն-
ված են նրանք, եւ եթէ ընդունված են, ինչ
թղթեր եւ ուր պէտք է ուղարկեն «Руч. Вѣд.»
լրագիրը հաղորդում է հետեւեալը՝ այդ կուր-
սերի դասընթացի մասին: Դասախօսութիւն-
ների նօրմալ թիւը որոշված է երեք դասա-
խօսութիւն օրական, ժամի 10-ից մինչեւ 1-ը:
Բայց ուսանողուհիները բաւական ժամանակ
պէտք է գործ դնեն, դրանից դուրս, լեզուե-
րի ուսումնասիրութեան եւ անպիսի պարագ-
անքներ իր վրա, որոնց վեկավարութեան հա-
մար ճաշից յետոյ եւ երկուցեւեւ տեղի կուն-
նան առանձին գործնական զբաղմունքներ (տե-
մանարեւմեան) պատմութեամբ եւ գրականու-
թեամբ՝ վերատեսչի անմիջական հսկողութեան
տակ: Գաղմական-լեզուաբանական բաժան-
մունքում առաջին տարին կաւանդով չին,
երկրորդ տարին՝ միջին դարերի, երրորդ տա-
րին՝ նոր պատմութիւնը, չորրորդ տարին կը
թողնվի մասնագիտութիւններ ուսումնասիրե-
լու համար: Առաջին կուրսում կաւանդվեն
բայց այդ ուսաց պատմութիւն ու գրա-
կանութիւն եւ արամաբանութիւն: Բնա-
գիտական — մատեմատիկական բաժանմուն-
քում, լեզուների ուսումնասիրութիւնից դուրս,
դասախօսութիւնների թիւը կը լինի չաբաթը
21—22, որոնցից մի քանիսը նուիրված կը լի-

կը լինէր տպագրութեան միջոցով բազմաթիւ
եկեղեցական գրքերը, քանի որ քաղաքային
երկրում մարդկանց չափ հալածվում ու ոչնչաց-
վում էին եւ գրքերը, իսկ արտագրողներ չը
կային կամ քիչ կային *): Այսպէս թէ այն-
պէս, 1565-ին Արքայը վենետիկում հրատա-
րակում է մի «Սաղմոս»:

Քանի որ այնպայ էլ 1513-ի հրատարակու-
թիւնները, Արքայ եւրօպային էր համարվում
հայկական տպագրութեան հայր, իսկ այդ
«Սաղմոսը» — առաջին հայ տպագրութիւն: Այժմ
այդ պատիւը խլված է Արքայից, բայց նա
դարձեալ մնում է մի երախտաւոր մարդ: Ար-
քայն էր, որ առաջին հայ տպարանը հիմնեց
1567-ին նա արդէն Կ. Պօլսումն է եւ այդտեղ
է շարունակում իր տպագրութիւնները, տպա-
րանը բաւական մօտեցել է Հայաստանին, ա-
ւելի մեծ հայկական գաղթականութեան մէջ է
գործում: Թիւրքաց մայրաքաղաքին այդ ժա-
մանակից վիճակվեց մի կարեւոր դեր կատա-
րել հայկական տպագրութեան մէջ *):

*) 1585 թին Սիւր Եպարիս կաթողիկոսը դրում էր
Գրիգոր պապին. «Ի լատինայի ազգ հայոց, որ է շատ
եւ բազում, ձերով թէ դուրս 20 աստուածային ընդ
ամենն. եւ կու նստի գինն բճ. կամ գճ. (200—300)
Փլորինի եւ չի գտնիլ» (Պատմ. Հայ. ճպարհ., Վենե-
տիկ, 1895, էր. 59):
*) Կ. Պօլսը, թէ թիւրքական մի քաղաք, այնքան
մօտիկ էր Եւրոպային, այնքան շուտ էր շփուել նրա
հետ, որ Արեւելքում ունէր մի զարգացած կենտրոնի
համար: Տպագրական մեծաւել արդեօք հաստատվեց
մեծ դժուարութիւններ չը գտաւ: Տպարան է, որ Թիւր-
քայում հրէաները գաղտնի կերպով գրքեր տպում էին
գեւ. XV դարում: Այդպէս, 1490-ին այստեղ տպվեց
«Սաղմոս» ժողովրդի պատմութիւնը՝ անունով հրեա-
կան գրքեր:

նեն գործնական զբաղմունքների: Առաջին
կուրսում կախատեն աւելի հաստատուն դարձ-
նել ուսանողուհիները ունեցած տարրական
գիտելիքները, որպէս զի նրանք պատրաստ
լինեն լսել անալիզի ներածութիւնը, ֆիզիկա
եւ անգործարանային քիմիա, որոնք աւանդ-
վելու են նոյն կուրսում: Դասախօսութիւններ
կարդալը առաջարկված է Մօսկվայի համա-
լսարանի պրոֆէսորներին, որոնք ուրախու-
թեամբ ընդունել են այդ առաջարկութիւնը:

ԶԱՐԴԱՆԻՑ գիւղից (Գանձակի գաւառ) մեղ
գրում են. «Նշանակները մեղանում անձրեւային
են, գիւղացիները խոտերը հարել են, բայց ա-
րեւ չը կայ, որ հաւաքեն եւ բերեն. եթէ մի
քանի օր էլ չարունակվի այսպէս, թէ խոտը եւ
թէ արունը կը փշանան: Հացի մեծ պակասու-
թիւն է, ոչ ոք ցորեն չունի, ամենքը բան ու
գործ թողած, գնում են ցորեն աւելու, իսկ
չատերը գործ են ածում դարի, որովհետեւ ցո-
րեն չը կայ, եղածն էլ թանգ է»:

ՄՂԱՍԽԻՑ մեղ գրում են. «Յուլիսի 25-ին
գերատաններ Յարութիւնեան, Օհանեան եւ
տիկին Մեկքեան տեղական սիրողների մա-
նակցութեամբ քաղաքային կուրբի դահլիճում
ներկայացրին՝ «Պարիզի չըջմուկը» կոմէդիան
եւ «Փաստաբանի մօտ» վոդևիլը առաջին ան-
գամ Սղնախում: Երկրորդ ներկայացումը կա-
յացաւ յուլիսի 2-ին: Պաղարին «Արշակ Երկ
րորդ» պատմական ողբերգութիւն, նոյնպէս
առաջին անգամ Սղնախում: Այս ներկայացումը
կատարելապէս աջողված էր եւ համարակալ կա-
րելի է ասել, որ նա նախագիտում է մինչեւ
այժմ Սղնախում խաղացած բոլոր ներկայա-
ցումները: Շատ չնորմալալ ենք յարգելի զե-
րասաններից, որ լսելին մի քանի բանիմաց
անձանց խորհուրդը եւ ներկայացրին հայոց
կենանքից դրամա, որն առանձնապէս կարեւո-
րութիւն ունի վրայախօս եւ հայութիւնից հե-
ռացած հայերի համար: Տեսարանը գրաւիչ
դարձնելու համար դրամաները բերել էին
Թիֆլիսից արքունական թատրոնի պատմական
զգեստները: Կուրբի փոքրիկ ու անբաւարար բե-
մը եւ՝ դէկորացիաների բացակայութիւնը ար-
գելք եղան ներկայացումը չընդ դարձնելու:
Ուրախալի է, որ հասարակութիւնը քաջաբերեց
գերասաններին իր ներկայութեամբ, փոքրիկ
դահլիճը երկու ներկայացումներին ամբողջովին
լիքն էր. մոտքն աւելի կը լինէր, եթէ դա-
լիճն ընդարձակ լինէր, այս պատճառով գնեք
ստիլորականից թանգ էլին: Հանդիսականների
մեծ մասը, ինչպէս միշտ, իգական սեռից էր:
Նկատվում էր եւ մի երեւոյթ, որ ապացու-
ցանում է մեր հասարակութեան անպատրաս-
տութիւնը: Վերջին գործողութեան ժամանակ
երբ դրաման թախիժ է աղղում հանդիսական-
ների վրա, շատերը բարձրաձայն ծիծաղում
էին դերակատարների չարժանքների կամ
չորերի վրա: Ներկայացումից յետոյ երիտա-
ւորները մի խումբ պատուեց դերասաններին
ընթերցողով, իսկ առաջին ներկայացման ժամա-
նակ տիկին Մեկքեանին մատուցվեց ծաղիկ-
փունջ: Գերասանները չուտով գնալու են թէլաւ:

Հետաքրքրական հարց է, թէ ինչու Արքայը
իր գործունէութիւնը վենետիկի պէս մի քա-
ղաքից փոխադրեց այնպիսի տեղ, որ տպա-
րանը չէր կարող ունենալ շատ յարմարութիւն-
ներ: Գուցէ պատճառներից մէկը եւ նոյն իսկ
գլխաւորը այն էր, որ Իտալիայում այլ եւս
անհնարին էր ազատ տպագրութիւն անելը:
Մենք հաստատապէս այդ չը գիտենք, բայց
Արքայի «Սաղմոսը» մի քանի ենթադրութիւն-
ների տեղիք է տալիս: Գրքի սկզբում գրված
երկու պատկերներից մէկը ներկայացնում է
Պիոս պապին գահի վրա, իսկ նրա մօտ երեք
կարգինալ եւ մի կպիտակպոս, նրա առջեւ
կանգնած են երկու հայեր, մէկը ծերունի, մի-
ւր երիտասարդ: Միւս պատկերում նկարված է
վենետիկի մի գուռ ժողովի մէջ եւ նրա առ-
ջեւ մի խնդրաբանաց հայ: Պատկերները ան-
խորհուրդ չեն. նրանք վկայում են, որ Արքա-
րը, այդ գիրքը տպագրելու համար, ստիպված
է եղել թոյլտուութիւն խնդրել թէ պապից եւ
թէ վենետիկի իշխանութիւնից: Յիշատակա-
րանի մէջ Արքայը այդպէս էլ ասում է. «Նա
խնդրել է պապից եւ հրաման է ստացել: Գու-
ցէ հրամանը տրված է եղել հէնց այն պա-
մանով, որ այդպիսի պատկեր էլ լինի գրքի
սկզբում, մի պատկեր, որ հայերի մէջ պիտի
ժողովրդականացնէ Հռոմի աթոռը եւ նրա
վրա նստողին: Ի նկատի առնելով, որ Սաղմոսը
բայց եկեղեցական գիրք լինելուց՝ ընթերցող
հասարակութեան շատ սիրելի մի գիրք էլ էր:
չէ կարելի տարօրինակ համարել այս միտքը:

իսկ անտեղից Զարգարացի և Նուրի ներկայացուցիչները ապրում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԾՈՒՑԱԶԱՆԴԵՍԻՑ

Մայրաքաղաք Արևելքի երկու մեծ ազգերը Չինաստանն ու Եսպանիան «Ազգերի փողոցում» չեն: Նրանք միմյանցից բաժանված իրանց մեծ հարեանի: Ռուսաստանի հետ առանձնացել են Տրոյադուրում, ոչ հեռու էլիքից աշտարակից:

Միջին 1889 թվին Չինաստանը կարծես իր ատելությունն արտայայտելու համար դեպի եւրոպական քաղաքակրթությունը հրաժարվել էր: Եւրոպական քաղաքակրթությունը իր եւ մասնակցությունը յանձն առնել ֆրանսիական ցույցահանգիստում, այս անգամ, ընդհակառակը, երկնային կայսրությունը իր ծաւալին պատշաճ տարածություն է բռնել Մարսիան քաղաքում: Ժամանակը շատ է հզոր, որպէս զի թէկու՞ղ չորս հարիւր միլիոնից բաղկացած մի պահպանողական յամառ կարողանայ դիմանալ նրա վերանորոգող ընթացքին: Ո՞վ գիտէ, դուք է հետո: Ի՞նչ ասել ժամանակը, երբ եւրոպացիներն կտորոզ «Մեծ բուռնը»: Փաստիկոսները կը հասկանան վերջապէս, որ եւրոպական քաղաքակրթությունը արեւմտյան միջին անհնարին է եւ որ միայն այդ քաղաքակրթությունն ընդունելով կարելի է դէմ դնել Եսպանիայի ատամնակներին: Եւ չափից նրանց վտանգաւոր ակտիւնները:

Առայժմ Չինաստանը շատ էլ չէ կարող պարծնալ քաղաքակրթութեան զարգացմանը: Յուշահանգիստում նրա բաժինը որքան մեծ է իրեն տարածություն, նոյնքան աննշան, նոյնքան անկարեւոր, անհետաքրքիր է ժամանակակից կուլտուրական հայեցակէտից, ճիշդ ինչպէս այդ ժողովուրդը եւ իր երկիրը, մեծ ընդարձակութեամբ եւ թույլ, բայց թույլ եւ աննշան իր քաղաքակրթութեան զարգացմանը: Մի բաւական ընդարձակ տարածութեան վրա հինգ փայտեղ չինականներ կազմում են չինական բաժինը: Սրանցից զիւստը պատկերները ներկայացնում է Պեկինի ինն զուներկի մէկը, որի կատարը պատկանում է քառայարկ աշտարակով: Այս յարկերը բարձրանում են իրար վրա աւելի եւ աւելի փոքրանալով, այնպէս որ ամբողջ մի ճիւղաւորված բլրի կերպարանք է ստանում: Այս պատկերները դէմ ու դէմ գտնվում է մի ուրիշ աւելի փոքրը եւ վերջինիցս դեպի ձախ՝ մի կամարակալ մեծ դուռ, որ ներկայացնում է Կոնֆուցիոսի տաճարի մայր դուռը: Երկու ուրիշ պատկերները, աւելի պարզ, եւ մի քանի չինական խառնուրդներ լրացնում են չինական բաժին չինականները:

Այս չինականների մէջ են ի ցոյց դրված չինական գեղարուեստի, արդիւնաբերութեան արտադրութիւնները: Մի գարմանակով փայլող ինքու՞մ այս չինական, ճաշկերպ, դաստիարակեց իր կատարելաբար բացակայութիւն: Գոյց դրված իրերը, կարծես, ձգված են այստեղ մի անհոգ ձեւով: Եւ ինչպէս պատահել է: Մի

որ այնքան յարմար է գալիս Հոսով համալիրային տիրապետութեան ձգտումներին: Կղերական այդ մեծ պետութիւնը արդէն շատ լաւ հասկացել էր, թէ տպագրութիւնը որքան հաւաքին ոչ թէ մտքեր եւ ցանկութիւններ տալով թափելու համար եւ այդ պատճառով էլ զրկել էր նրա վրա իր ինքնակալութեան ծանր լուծը, ծառայելու համար իր շահերին, իսկ հակառակ շահերին նուիրված ամեն մի գրքի համար վառ պահած ունէր ինկվիզիցիայի խաբույրները:

Արգարի գործունէութիւնը Կ. Պոլսում աւելի եւս պարզում է նրա տեղափոխութեան պատճառը: Այդտեղ նա տպագրելու այնպիսի եւ կեղեցական գրքեր («Տոնացոյց», «Ժամագրք», «Պատարագամատոյց»), որոնց չէր կարելի առանց կաթոլիկ կղերի հիմնաւոր սրբազրութիւնների տակ խաղաղութեան եւ այսպէս, Կ. Պոլսի տպագրութիւնը իր սկզբնաւորութեան օրից յանձն էր առնում մի ընտրող պաշտօն: Չա հայոց եկեղեցուն նուիրված մամուլն է, որ դիմադրում է կաթոլիկ պրոպագանդային, հրատարակելով լուսաւորչական եկեղեցուն մէջ գործածական գրքեր, մի հանգամանք, որ շատ պիտի թուլանայ կաթոլիկ տպարանների ազդեցութիւնը հայերի վրա: Մենք յետոյ կը տեսնենք, թէ որքան նշանաւոր էր Կ. Պոլսի այդ դերը: Եւ այժմ բաւականապէս կը ցուցնենք, որ սկզբնական հանգամանքը ընդգծելով:

1567 թվականին գործնական հետեւում է տըպագրական գործունէութեան դադար, որ

պատկերներում, որ համեմատաբար աւելի կարգ է իջնում, մի շարք պատճառաւորներով ներկայացնում են չինական զանազան դասակարգերի երկու սեռի ներկայացուցիչների զգեստները, ուշադիր հայեացքին թողնելով որոշելու, թէ որոնք են կանանց եւ որոնք տղամարդկանց: Եւ այս աստիճան նման են իրար երբեմն այդ երկար շրջերով եւ անմիջական գեղանկարները: Այստեղ հետաքրքրական են մետաքսեղ շատ նորը գործածները, զարդարված կենդանիների եւ բոյսերի աշողլած նկարներով: Ընդհանուր ուշադրութիւն են գրաւում մանաւանդ երկու վագեր, որոնցից իւրաքանչիւրը չորս հազար ֆրանկ է գնահատվում:

Հետաքրքրական կարգանքներ կան չինական երկրորդ պատկերներում: Մի ընդարձակ դարձված ամբողջական լցված է զանազան ձեւի եւ միջոցների ամբողջական սեղաններով եւ պահարաններով: Այստեղ թէեւ միակողմանի կերպով զարգացած, բայց վերին աստիճանի հետաքրքրական մի արուեստ է: Համարենք ընդ որում կարգանքները չինական են սեւ երեսները եւ մանրակրկիտ ու նորը աշխատանքով զարդարված սպիտակ սալափի սիրուն ձեւերով: Նոյն արուեստով չինական թանգազներ չինական կան, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն են զարթնելում թէ գեղեցկութեամբ եւ թէ օրիգինալ արուեստով: Բոլոր այս քանդակների, այս նկարների մէջ ինքու՞մ են կոր դները, կեւ սաղջանները, մանր բազմանկերները: Նոյն իսկ կարգանքները իրանց ձեւերով յիշեցնում են բոյսերի քանդակ: Գալարույնները: Այս է չինական գեղարուեստը, որ այնքան նմանութիւն ունի եսպանականի հետ, մանաւանդ ընտրած սիւնիներով, որոնք միշտ բնութեան երեւոյթներն են:

Մի ուրիշ ընդարձակ դարձված խառն ի խառն լցված են Չինաստանի զանազան բերքերը՝ բրինձ, մետաքսի բոժոժներ, մեծամեծ եւ գոյնզգոյն մետաքսի կաթեր, թէեւ եւ մի քանի անձանք թերթերը: Սրանք, ի հարկէ, զարմանք կամ հիացմունք չարժեքում: Ընտրութիւն չունեն, Չինաստանը վաղուց է հռչակված այդ բերքերով: Այստեղ զարմանալով չինական գէշերի ժողովածուն է: Եւ գեղեցիկ, սրբալի, դասական, համարեա բոլորն էլ մի կիսավայրենի ժողովուրդի յատուկ գէշերը, կան նոյն իսկ վահաններ, հիւսած դալար ոտները: Կուրց խուսափող, աւելի խաղաղութիւն սիրող այդ ժողովուրդը, երեւի, շատ քիչ է մտածել զինագործութեան մասին:

Այս պատկերները վերին յարկն առաջնորդող սանդուղքների վրա գրված է չինական թատրոն: Բայց դուրս եկաւ, որ դա իբր թէ չինական կապի է, ուր մի բարձրութեան վրա, որ բնակ տեղ է ծառայում, մի քանի չինացի ձեռնածուներ զանազան վարժութիւններ են կատարում: Այստեղ կան նաեւ տառնի չափ չինացիներ, գեղանկարչու, աստիակալներ, խորամանկ լինելու չափ խելացի դէմքով, միշտ հեղեղ, անվառ աչքերով: Երկու մազերի մի մի հիւսկալով լի է նրանց թիւկաւորքը: Եւ այսպէս, երկար կապալած եւ զգեստն էլ նրանց տալիս է հերմոֆրոնի տեսք, մանաւանդ՝ որ միտքը ու

տեւում է 17 տարի: Միայն 1594-ին մի գիրք է հրատարակվում, այս անգամ արդէն Հոսով մէջ, Պապական աթոռի վրա այդ ժամանակ նստած էր Գրիգոր XIII: Եղբորաների ամեն նամուրիւմ բարեկամը եւ հովանաւորը: Տրեւիստի ժողովին մասնակցած հոգեւորականներից մէկն էր նա եւ այժմ, համեմատել եկեղեցուն տեւոր աստիճանին, աշխատում էր ամենայն խելամուծութեամբ կատարել այդ ժողովի որոշումները: Նրա մտածութիւնների առարկան այն էր, թէ ինչ պէտք է անել, որ կաթոլիկ եկեղեցին յետ աստանայ իր վաղեմի հպատակներին, որոնց խել էր Բէֆորմացիան: Բայց բողոքականութիւնը զղջալու եւ թուլանալու ոչ մի յոյս չէր տալիս: Ուստի պարզ իր հայեացքը դարձրեց դէպի Արեւելք, ուր կային բազմաթիւ ոչ-կաթոլիկ ազգեր, որոնք կարող էին փոխարինել Բէֆորմացիայի հասցրած վնասները, եթէ, ի հարկէ, յօժարվէին Հոսովի հպատակ գրվել:

Այդ ուղղութեամբ Գրիգոր XIII շատ փորձեր արաւ եւ վերջը հասաւ այն ելրակայնութեան, որ կրօնական պրոպագանդային մէջ ամենախոշոր դերը վերապահված է դարձրելու: Նա ոչինչ չէր խնայում եկեղեցիներն օգնելու համար՝ դարձրեցական գործում: Հոսովի մէջ եկեղեցիների մեծ դպրոցը (կոլեգիա) առաւ նպաստներ ստացաւ պապական դանձարանից, այդտեղ կային դպրոցներ յոյներին, հրէաներին, մանաւանդակներին, ուղարկուցիներին, մարոնիտներին համար: Հայերը, ի հարկէ, մոռացվել չէին կարող: Գրիգորը մի կոնգրալ հրատարակեց, որի մէջ իր հիացմունքը յայտնեց այն գիմնականութեան վրա, որ հայերը ցոյց էին տալիս դարաւոր տառապանքների մէջ: Իր առաջաւոր աստիճանները յայտնել այդ թշուառ գրութեան առթիւ, միանգամայն վնասը, որ հայերը միշտ Հոսովի հպատակներն են եղել, ուստի «ի փառս ամենակալին Աստուծոյ եւ յաճումս տուր եւ կաթոլիկ հաստոյց» սահմանեց հայերի համար մի յատուկ դպրոց բաց անել Հոսովի մոտ, ուր հայ երիտասարդներն կրթութիւն պիտի ստանային եւ գնային հայրենիք իրանց ազգակիցներին միթաբարելու: Այդ միտքն էլ անկատար մնաց, դպրոցը չը բացվի:

Յայտնի է, որ այս Գրիգոր XIII-ն էր, որ Արեւմուտքում մտքերն ուր տառարը: Այդ բարեփոխումը հայերին էլ ընդունել տալու համար թարգմանվեց եւ տպվեց նոր տոմարին վերաբերեալ պապական հոգեւոր բացատրութիւններ: Նա Տպագրութեան վրա աշխատողներն էին: Արգարի որդի Սուլթանաբա, որ հօր հետ գնացել էր Հոսով, գործն էր նրա աշխատակիցը տպագրական գործում, Յովհաննէս Տերգիսի անունով մի հայ հոգեւորական եւ արա որդի ինքատուրը, որոնք Հայաստանից էին եկել: Հոսովի այդ առաջին տպագրութիւնը մի կաթոլիկ հրատարակութեամբ ընտրող հանգամանքներն ունի: Ահա վերապահը. «Տոմար Գրիգորիան. Յուստինիան. ի քաղաքն արքայն առաքելոցն»: Յիշատակարանի մէջ յիշեցնելն էլ նոյն սուրբ

բնիկն էլ չունեն: յայտնի է, որ ընտրութիւնն իր այդ տուրքի մէջ ժառ է դեպի չինացիները եւ կարծես երկար մազերը փոխանակում են նաեւ միտքը ու մազերը:

Կեղտոտ է չինացին, այդ վայում է այսպէս կոչված չինական չուկան: Իրար կպած մի շարքով ձգված են հինգ խառնութիւն, որոնք թէ իրանց տարանքների այլանդակ դասաւորութեամբ եւ թէ մանաւանդ կեղտոտութեամբ աստիկ նման են թուրք մանրակաւանների խառնութիւնին: Իր նայելով որ այստեղ ուտելիքներն չեն վաճառվում, այնու ամենայնիւ մի անտարբէ հոտ կայ, որ այնպէս յատուկ է Արեւելքի ծածկված չո կաներին: Այս խառնութիւնում յալճապակեղ զանազան ամաններ, կենդանակրկներ, զարդեր շարված են կեղտոտ դարակների վրա, կախված են պատերից, փռված են գետնին, կայ նաեւ թէյ: Ամեն մէկում մի կամ երկու չինացի նստած հսկում են իրանց ապրանքին: Կան եւ այնպիսիները, որոնք նիւրում են ծոյլ-ծոյլ: Ծառ քիչ են խոտով, կարծես ձանձրանում են բերան բանալ: Ժամանակը՝ որ ֆրանսիական էլ չը գիտեն, իսկ նրանք էլ, որոնք մի երկու բառ տակ գիտեն, արտասանում են անտանկի վատ:

Կան նաեւ չինացի արհեստաւորներ, որոնցից ոմանք տարօրինակ նկարներ են ձեւացնում: Եւրոպական երեսների թղթի վրա, ոմանք կրտսեւածակներն են չինում արձանագրւած զարդերի վրա, ուրիշները մետաքսէ կտորներ են պատրաստում սիրուն նկարներով, մի քանիսն էլ հիւսում են չինական խալները:

Այսպէս է չինական բաժինը: Այստեղ համարեա ոչինչ չը կայ նոր, ժամանակակից, ամեն ինչ իր վրա կրում է դարերի կնիք եւ պրոգրէսը կանգ է առել՝ ով գիտէ որքան դարեր արանից առաջ: Յոգնած ու յամառ քաղաքակրթութեան պատկերն է սա: Այս տարօրինակ դէմքերը, այս երկար մազերն ու զգեստները, այս ցրված պատկերները ու խառնութիւնը իրանց անկողնի ներքիւնով ու տարօրինակ արտաքինով, բոլորը վկայում են, որ չինացին քաղաքակրթութեան, պրոգրէսի մասին գլխի վայր հասկացողութիւն ունի, եւ ինչ որ ուշադրաւ է եւ ընտրող այդ կողմից, այն է, որ այստեղ չինացիները ընդհանուր ուշադրութեան առարկայ են դառնում: Եւ որ երեւում են, մինչդեռ իրանք միանգամայն անտարբեր են: Նրանց համար կարծես ցուցահանդէս եւ այսքան բազմակրկ, այլապիսի միջոցաւոր բազմութիւնը գոյութիւն չունի: Նրանք ոչ ոքի չեն համարում եւ կամ թէ հայում են անհոգ, անհետաքրքիր հայեացքով: Կարծես «երկնքի որդի» լինելու լեզուներն միանգամայն բաւական է, որ նրանք իրանցից դուրս աշխարհ եւ մարդկութիւն չը տեսնեն: Սրանց տեսնելուց յետոյ մարդ հասկանում է այն զարնուրի արեւնոտ դրաման, որ այժմ կատարվում է Չինաստանում եւ որ համաշխարհային դառնալու երկիւղ է ներշնչում: Արդեօք, եթէ ցուցահանդէսը արանց Պարզ ձգած չը լինէր՝ Ամեն բուռնցիքը հետեւողները մի քանիսով աւելի լինէին, եւ չինացուում նոյն իսկ, որ անմասն են մնացել

րակեց, որի մէջ իր հիացմունքը յայտնեց այն գիմնականութեան վրա, որ հայերը ցոյց էին տալիս դարաւոր տառապանքների մէջ: Իր առաջաւոր աստիճանները յայտնել այդ թշուառ գրութեան առթիւ, միանգամայն վնասը, որ հայերը միշտ Հոսովի հպատակներն են եղել, ուստի «ի փառս ամենակալին Աստուծոյ եւ յաճումս տուր եւ կաթոլիկ հաստոյց» սահմանեց հայերի համար մի յատուկ դպրոց բաց անել Հոսովի մոտ, ուր հայ երիտասարդներն կրթութիւն պիտի ստանային եւ գնային հայրենիք իրանց ազգակիցներին միթաբարելու: Այդ միտքն էլ անկատար մնաց, դպրոցը չը բացվի:

Յայտնի է, որ այս Գրիգոր XIII-ն էր, որ Արեւմուտքում մտքերն ուր տառարը: Այդ բարեփոխումը հայերին էլ ընդունել տալու համար թարգմանվեց եւ տպվեց նոր տոմարին վերաբերեալ պապական հոգեւոր բացատրութիւններ: Նա Տպագրութեան վրա աշխատողներն էին: Արգարի որդի Սուլթանաբա, որ հօր հետ գնացել էր Հոսով, գործն էր նրա աշխատակիցը տպագրական գործում, Յովհաննէս Տերգիսի անունով մի հայ հոգեւորական եւ արա որդի ինքատուրը, որոնք Հայաստանից էին եկել: Հոսովի այդ առաջին տպագրութիւնը մի կաթոլիկ հրատարակութեամբ ընտրող հանգամանքներն ունի: Ահա վերապահը. «Տոմար Գրիգորիան. Յուստինիան. ի քաղաքն արքայն առաքելոցն»: Յիշատակարանի մէջ յիշեցնելն էլ նոյն սուրբ

տառականներ կտորելու «եմ» գործից: Եւ պոնական բաժնի մասին հետեւեալ անգամ:

Ա. Անարունան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

«Frankfurter Zeitung»-ի Կ. Պոլսի թղթակցը հաղորդում է, թէ Իլդիզ-Կիսուկում շարված ուշադրութեամբ հետեւում են չինական անցքերին եւ «անկախ» է—սառում է նա—որ թիւրքերը, սակաւ բացատրութեամբ, բացարձակապէս չինացիների եւ մանաւանդ բրոնցեքստարանների կողմն են պահում: Եւ որքան թաղկացած են, ինչպէս յայտնի է, առաւելապէս մանաւանդակները: Մոլլաները ամեն տեղ մղկիթներում քարոզներ են խոսում: Չինաստանի անցքերի առթիւ եւ բացատրում են նրանց այն մտքով, թէ նախախնամութիւնը պատժում է քրիստոնեաներին նրա համար, որ նրանք կամենում էին տարածել իրանց իրենց աշխարհի երկրում, որ դաւանում է իսլամականութիւն: Այդպիսի քարոզչութիւն կատարվում է եւ Կ. Պոլսում ու գաւառներում: Թղթակցը այդ շարժումը համարում է շատ վտանգաւոր եւ կարծիք է յայտնում, որ եթէ եւրոպական «կոնկերտն» չի աշտուղի կարճ միջոցում վերջ դնել չինական անկարգութիւններին եւ պահպանել մի եւ նոյն ժամանակ կատարեալ միութիւն՝ այն ժամանակ չինական անցքերը արեւմտանք կը տան թիւրքերայում եւ Եւրոպան ստիպված կը լինի նորից դէմ առ դէմ կանգնել թիւրքական հարցի առաջ:

«Սուհանդալ» լրագրի մէջ կարգում ենք, «Կրօնական ժողովը վերջին նիստին մէջ կարգադրեւ է վանայ հոգեւոր հովիւ Ներսէս Եւսիպիոսի մէջ գիրք, որով կը հաղորդէ, թէ իր փիճակին որ եւ կողմը դաւանափոխական շարժում չը կայ»:

Նոյն լրագրից հաղորդում է. «Նպաստից յանձնառուներէ կը իր սովորական նիստը գումարեց Պատրիարքարանի մէջ, նախագահութեամբ Պատրիարք Զոր: Տեղեկանալով որ բարեկէր տիկին մի յարաբերական դիւանի տեսուչ Բարթոլէ Էֆ. Թէլանի միջոցաւ իր Պոլսայ մէջ ունեցած «Կոլեջ» կէտիւր 250 սակի արժող մէկ խանութը կը կտակէ Սրվազի որդանային, ուր ասէ՛լ առաջ երկու որդերու տարեկան ծախքը ստանձնած էր ինքնաջօժար: Եւ յանձնառու որդից կալուածական փոխանցման գործողութիւնները կատարել եւ տեղեկացնել Սրվազի առաջնորդին՝ տարիէ տարի գնահելու համար նոյն կալուածին վարձքը: Հետեւաբար կալուածագիրը եւ անոր վերաբերեալ թուղթերը ամբողջովն յանձնեց Պատրիարք Զոր, որ օրհնութեան կոնգրէ մը պիտի գրէ յիշեալ բարեկէր տիկնոյն: Նկատողութեան առաւ նախորդ նիստերու մէջ ինքնոյ առարկայ եղած գրեւական մէկ քանի դպրոցներու բացման պէտքը: Եւ որովհետեւ Պատրիարք Զայրը յատուկ ցուցակով մը բացուելիք վարժարաններու անգերը որոշած ու յանձնարարած էր, յանձնառուովը համաժողովին յայտնեց եւ անոնց գործադրութիւնը որոշեց: Կիրիւնէն, ինչպէս նաեւ ուրիշ քանի մը կարօտ դաւաններէ եկեղեցիներու նորոգման խնդրանքը չեղտուած ըլլալով, որոնց մաս մը դրամ զրկել իւրաքանչիւրին, եկեղեցիները գործածելի վիճակի մը մէջ դրուելու համար: Ուրֆայէն, Էրզրումն եւ Չարսանձագէն արեւմտաւորներու բացման համար գնահան խնդրանքներ կը կամ ըլլալով, գնահել տը բողոքութեամբ Սեթեան Միհրան Էֆ-ի մասնաւոր ուշադրութեան յանձնեց, ուսումնասիրելու եւ հարկ եղածը յառաջիկային գործողելու համար:

պապ Գրիգորն է եւ կարդինալ Սանթա Սէւէրին, որ անուանված է Հոսով հայոց հովուական Հայոց կաթողիկոսի յիշատակութիւն չը կայ, մինչդեռ դա մի ընդհանուր սովորութիւն էր բոլոր հայ գրագիրների համար:

Նոյն Յովհաննէս Տերգիսին 1587 թվականին տպագրում է վեներիկում մի «Մաղոսարան», դնելով նրա սկզբում իր եւ իր որդի ինքատուրի պատկերը: Եւ այնուհետեւ XVI դարում այլ եւս հայերէն տպագրութիւն չէ լինում:

Առաջին շրջանը, չը նայած որ երեք քառորդ դարի տեւողութիւն ունի, ներկայացնում է մի շատ ողորմելի դրութիւն: Տպարանները դեռ յարատեւ հաստատութիւններ չեն, երեւան են գալիս պատահաբար, երկար ընդհանուրներով: Արուեստը նախական դրութեան մէջ է, տառերը կոպիտ են, անճաշակ, վերին աստիճանի աղքատ տեսակների կողմից, գրականութեան հոսան անգամ չը կայ: տպագրութիւնը ժամանակի ստեղծագործող մաքի արտայայտութիւն չէ, տալիս է մի քանի գործածական գրքեր եկեղեցու համար եւ շատ հեռու է նոյն իսկ միայն եկեղեցու բոլոր պահանջներին բաւարարութիւն տալու: Կարողութիւնից Զը կայ հայերի մէջ մասնաւոր կենդանութիւն, ուստի եւ նրանց տպարանական գործը համեմատել անգամ չէ կարելի եւրոպական տպագրութեան հետ:

(Կը շարունակվի)

7 յուլիսի

ՀՅՈՒՄՈՒՆԻԼԻ-ՍՈՒՆՈՒՂ-ՉԱՆՂ հասաւ այստեղ իր չքաւորութիւնէն երեկոյեան: Նա երկարատեւ խօսակցութիւն ունեցաւ նահանգապետի հետ եւ յայտնեց նրան, թէ որոշ տեղեկութիւններ է ստացիլ օտարազգի ղեկավարներէ ստալտանգ ղրութեան մասին դեռ յունիսի 25-ից: Այն հրամանը, որով կանչվում է նա Պեկին, ստորագրված է կայսրուհու եւ ոչ Տուանի ձեռքով: Այդ հրամանով նա նշանակվում է Չփոլիի փոխարքայ: Լի-Սունգ-Չանգ վերջնականապէս թողլ է Կանտոնը եւ տուել է փոխարքայական կնիքը Կանտոնի նահանգապետ Տակեխին, որին եւ յանձնարարել է կարգ պահպանել: Լի կարծում է, որ Կանտոնը խաղաղ կը մնայ: Լի-Սունգ-Չանգ յայտնեց, թէ յոյս ունի գործը խաղաղութիւնով վերջացնել պետութիւնների հետ եւ խուսափել պատերազմի:

Զինացիների յարձակումը յանկարծակիի չը բերեց սահմանափակ ուսև ազգաբնակչությանը, որ, գեկուցումներին նայելով, գլուխը չը կորցրեց: Բյազովեչինսկ քաղաքը բաժանված

ՀՆԱԳԻՈՆԵՐ: Ինչպես հաղորդում են Կանադայի, բոլոր թաթար զորքերը գտնվում են Ռուս մարտկոցում և ուրիշ արտաքին մարտկոցներում: Վե՛ր զրոյակներէ՛ մի քանի խմբեր գտնվում են թաթար գնեներալի գլխավոր ընկալարում: 3000 «Սեւ զրոյակներ» գտնվում են ամրացած ընտանեկան, 7-ից մինչեւ 10 հազար հոգի էլ ուրիշ կենտրոնէ Կանադում կատարակ հանգստութիւն է:

տապահանք կազմված է սովորական ծածկադիրով
ևև մխիթստութեան մէջ ճանաչված է իբրեւ
վաւերական. այդպիսի հանգամանքներում խա-
բէութիւնը անհնար է»: Այնուհետև հրատա-
րակված է հետեւեալը. «Մխիթստութիւնը
ստացաւ այսօր Զիֆուր հիւպատոսից հետե-
ւեալ հետագիրը. «Շնաղհայի լրագիրը հաղոր-
դեց, յուլիսի 3-ին, որ բոլոր օտարազգիները
Պեկինում սպանված են: Եւ հետագրեցի նա-
հանգապետին, հարցնելով—ճիշդ է արդեօք
այդ լուրը: Նահանգապետը պատասխանեց, թէ
դու սուրհանդակը դուրս է եկել Պեկինից յու-
նիսի 30-ին եւ թէ այդ ժամանակ Քուրդն էլ

դեռ կենդանի էին, բայց Պէկինի արեւելեան մասը գրաւել էին չինացիները օտարազգիներէն կոտորելու մտադրութեամբ:

Հէնց որ Կոնցէրի ծածկագիր հնազանդ կարգացից, արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ մինիստրները խորհուրդ գումարվեց:

10հոկտեմբեր, Համալսարանի ժողով: Բաղիւր յայտնում է, որ դոկտորներն ունեցող օրէնքների հիման վրա անկարելի է արգելել ուսանողները ներքին արտահանումը Անգլիայից Ձինաստան: Կառավարութեան համար վերին աստիճանիկարելու որ է վնաս ալդ հարցը՝ որքան կարելի է չուտ: Այսօր լորդերի ժողովը կը մտցնէ օրինական, որով իրաւունք է արգելել կառավարութեան հրատարակել հաստատարական արգելում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ: Արեւելեան-Սիբիրեան 2-րդ թնդանութեան ըրրիկայի հրամանատար-գնդապետ Սեւաստեանովի հետագիրը. «Ամենահաւատարմօրէն զեկուցանում եմ, որ Սախա-լինում յուլիսի 6-ի դէպքը, զորս յարձակ-վելու ժամանակ, սպանվեց ինձ յանձնված ըրի-դագայի պօստօրուշիկ կրկնօգտիչը:

Գանձակի նահանգապետ կրէնել ստացաւ զինկարալէտեանտի աստիճան արձակվելով պաշտօնից:

Մինիստրների կոմիտէի Բարձրագոյն հաս-տատումը որոշման համաձայն, օրէնսգրքի այն յօդուածները, որոնցով արգելվում էր ներ-կայացուցիկ, կօնցէրաների և ուրիշ այդ-պիսի հանգանակների թաղաւորութիւնը որոշեալ օրերին—վերացվում են: Այդ յօդուածների տեղ որոշված է արգելում որոշ օրերում, որոնք չստ-տատարանալ են թուով:

10հոկտեմբեր, Համալսարանի ժողով: Բարձրիկ քաղաքում է, որ Ձինաստանի չրերում գրան-վող նաւատորմին ուղարկված օժանդակ ուժը կայանում է մի մարտանաւից, եօթ յաճախ-ւերից, երեք թնդանութեան ծնակներից և 860 նաւատորաններից ու ծովային զինուորներից: Այսուհետև օժանդակ ուժերը ուղարկել կալ-ված կը լինի դէպքերի ընդհանուր ընթացքից: Հնդկաստանից ուղարկված է Ձինաստան 10,000 հոգի: Հօնկոնցից ուղարկված զորքերը կարող են իսկոյն ճանապարհ ընկնել Հնդկա-կան գործերը շուտով կը հասնեն Հնդկ-կոնց: Վէյ-Պայ-Վէյում և Հոնկոնցում եղած զորքերի հրամանատարներին պատուիրված է յարաբերութեան մէջ մտնել Շանգհայի անդ-լիական հիւպատոսի հետ, ի խոստովանել զա-նազան պատահանքներին Շանգհայում 60 մի-սիսերների կոտորվելու լուրը չէ հաստատվում: Ենթադրելի վրա գտնվում են 16 անգլիական պա-տերաբանական նաւեր, որոնք ամեն օր փոխում են իրանց կայանատեղը: Չուդունի ծովային աւազ օֆիցերը մշտական յարաբերութիւնների մէջ է գտնվում Շանգհայի հիւպատոսի հետ:

10հոկտեմբեր, Ձինական և եւրոպական կայ-սերները նամակներ գրեցին միմեանց, նամակ-ներն այժմ հրատարակված են: Ձինական կայս-րը յուլիսի 20-ին գրած նամակի մէջ խօսում է վերջին անցքերի մասին և մասնացոյց է անում, որ Արեւմուտքն և Արեւելքը փոխա-դարձ թշնամիներ են: Միայն Ձինաստանը չէ պետութիւնների ձգտումների առարկան—զը-րում է նա, եթէ Ձինաստանին չի տնդովի պահպանել իր ամբողջութիւնը՝ երեւի, Յապօ-նիան ևս կենթարկվի վտանգի, ուստի և 2-ի-նաստանը պէտք է յայտ դնէ Եւրոպայի ա-ջակցութեան վրա: Եւրոպական կայսրը իր պատասխանի մէջ առանձնապէս չեղում է, որ Ձինաստանին անհրաժեշտ է ճնշել ապստամ-բութիւնը և միակի օտարազգի ներկայացուց-իչներին և պայքարող խուսափել դժբաղդու-թիւնից: Եթէ Ձինաստանը կանէ այդ պե-տութիւնները կը հասկանան, որ նա ուզում է խոյս տալ պատերազմից, այն ժամանակ Եւ-րոպան էլ պատրաստ կը լինի չը խնայել իր ջանքերը Ձինաստանի շահերին վերաբերեալ ըմբռնողութիւնները մէջ:

10հոկտեմբեր: Այստեղի քաղաքական չրմաները չին հաւատում Պեկինի ամբերիկական դեսպանի հետագիրը ճշգրտութեամբ և առավել պէս հա-ւատացած են, թէ բոլոր օտարազգի դեսպան-ները Պեկինում վաղուց սպանված են, իսկ այն աստիճանական չրմաներում, որոնք չա- ունեն Ձինաստանում, դեռ ևս չեն վերադարձել և կար-ծում են, որ օտարազգի դեսպանութիւնների Պեկինում գտնվում են կառավարութեան պահ-պանութեան տակ և չեն աւերված:

ԲԵՐԼԻՆ: Չիֆուի գերմանական հիւպատոսը, որին յանձնարարված էր տեղեկութիւններ ստանալ Շանգհայի նահանգապետից այն լուրի վերաբերմամբ, որ իբր թէ նա հաղորդել էր Պե-կինի դեսպանատանը յարձակմամբ առնելու մա-սին, հետագրում է յուլիսի 7-ին, թէ նահանգա-պետը բացարձակապէս յայտնում է, որ նա տե-

ղեկութիւններ չէ տուել դեսպանատները յար-ձակմամբ առնելու և եւրոպացիների կոտո-րածի մասին Պեկինում: Ապա նա հաղորդում է Չիֆուի լուրը հիւպատոսներին, որ յուլիսի 7-ին, երեկոյան 10 ժամին, նա սուրհանդակի միջոցով ցուցա-լի-համէնից ստացաւ ամերիկա-կան դեսպանի յուլիսի 5-ին օտար լեզուով գը-րած և վաշինգտոն ուղղած հետագիրը, որ և տեղ հասցրել:

ԲԵՐԼԻՆ: Գերմանական ասիական բանը Շանգհայի իր պիւստը բաժանմունքից ստա-ցաւ հաղորդագրութիւն, թէ 1898 թուի 5-ի, ա-րեւ փոխադարձութեան ամսանունը վճարը ժամա-նակին հատուցվեց, այսպիսով փոխադարձութիւն տուող բանկերը արդէն ստացան այն կուպոնի չորս վեցերորդականը, որի ժամանակամիջոցը լրանում է հոկտեմբերի 1-ին:

ԿՕՊԵՆՀԱՅԷՆ: Դանիական քաղաքական ըն-կերութիւնը հաղորդում է յուլիսի 7-ին, թէ զանիական քաղաքները ինքնիշխանից փա-խան Պորտ-Արտուր և աղապակցին:

Շրջագայող կորվէտ «Վալկերէն», որի հրա-մանատարը պրինց Վալդեմարն է, վերադարձաւ Հնուսուր Արեւելքից:

ՏԵՆԷՐԻ: Յուլիսի 5-ին դանակիցները գրաւեցին գնեւրալ Նէյիի և փոխարքայի գրամարկը, որի մէջ մէկ ու կէս միլիոն տա-նէլ կար:

ՇԱՆԳՀԱՅԷ: Յուլիսի 5-ին Լի-Պունց-Չանգ ուղեւորվեց դէպի հիւսիս և համաձայնվեց գործել այնտեղ երեք պայմանով.—առաջին՝ կառավարութիւնը պէտք է անյապաղ անցնի հաշտութեան քաղաքականութեան, երկրորդ՝ «Մեծ-բուսնիցները» պէտք է ամենայն հուսա-դով ճնշվեն և երրորդ՝ չը պէտք է նրան պա-տասխանատու համարեն, եթէ չաջողվի գործը խաղաղ կերպով վերջացնել:

ՀՕՆԳԿՈՆԳ: Յուլիսի 5-ին, Լի-Պունց-Չանգի գնալուց յետոյ, ֆրանսիացիները 300 նաւա-տի հանցեցի ափը երկու զինուորական նաւից, Բրիտանացիները պահպանում են Կանտոնի եւրոպական գաղութները:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Ստացված է տեղեկութիւն, որով քաղաքականապէս հերքվում են եւրոպական մա-մուլի թղթակիցների կողմից տարածված լու-րերը եւրոպացիների դէմ ուղղած ագիտացիայի և այն սպաւորութեան մասին, որ գործում են թիւրքիայում չինացիներ անցքերը: Ոչ միայն թիւրքական կառավարութիւնն է հետո նրան վերադարձ մտքերից և դիտարկութիւններից, այլ և Կ. Պոսի և գաւառների ազգաբնակու-թեան մէջ չէ նկատվում ոչ մի ձգտում, որ կարելի լինէր թշնամական անուանել և որով խախտվէր հիւրասիրութեան պարտքը Կ. Պո-ստի:

ՊԱՐԻԶ: Այստեղ հասան Ռուսաստանից, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրու-թեան կողմից ուղարկված 200-ից աւելի ռու-սուսցիներ և ռուսացիներ, ցուցահան-դէսը տեսնելու համար:

ԲԵՐԼԻՆ: Մինիստրութիւնը հրաժարական տուեց:

ՇԱՆԳՀԱՅԷ: Անգլիական «Բօնաֆէնտուրէ» չրմանը առաւօտեան ուղեւորվեց դէպի Վու-դուն, որպէս զի հոկտեմբեան տակ առնի «Ամբից» չորհրդաւոր, ուր գտնվում է Լի-Պունց-Չանգ:

ԲԵՐԼԻՆ: Արտաքին գործերի մինիստրը ստացաւ մի հետագիր՝ ուղարկված յուլիսի 8-ին, թէ Շանգհայի նահանգապետը հաւա-տացնում է, որ գնապանները յուլիսի 7-ին Պե-կինում սնվում են էին և գտնվում էին չինա-կան իշխանութիւնների պաշտպանութեան ներ-քոյ Լի-Պունց-Չանգ հասաւ Շանգհայ:

9 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ: Բարձրագոյն հրամանը յա-նուն զինուորական մինիստրի հրամայում է պատերազմական դրութեան մէջ դնել Սիբիրի զինուորական չրմանի Սեմիոնսկիսկայա չրմա-նի և Թուրքեստանի զորքերը:

Գրոգելիովի հետագիրը ինքնապատշաճ ու-ղարկված յուլիսի 6-ին. «Բոլոր ծառայողներն և բանուորները երկաթուղու այն բաժան-մունքների վրա, որոնք կից են Անգլիայի-կան չրմանին, նահանգում են դէպի Արգուն 800 բնահասակներով: Մանջուրիայի կայսրան-ներում սննդն և կրպակները կողոպտված են մօնղոլական հրոսակային խմբերի ձեռքով, բայց սահմանն անցնելու փորձը չեն եղել: Յուլիսի 7-ին գնդապետ Սերվինսկիի զորա-բաժինը անցաւ Միխայիլով-Սեմեմովսկոյէի չրմանի 6-ին չինացիները ռաբակովում էին Բլազովկէնսկի թոյլ կերպով. քաղաքում դժ-բաղդ դէպքեր չեն պատահել: Յուլիսի 6-ին չինացիները հալածվեցին ձախ ափից:

Գնդապետ Պեկինի զանգեկան զորաբա-ժինը յունիսի 30-ին բարեկարգ դրութեան մէջ էր ինքնիշխան:

Յուլիսի 5-ին էլիս բերդի չինացիները յա-մեցին Նիկոլայի զորաբաժին առաջաւոր պա-հաններին, ապա մեր առաջաւորները կենտրո-նացան և հալածեցին չինացիներին մինչև էլիս աւանայն արագութեամբ: Բերդը այրված է, թնդանութիւնը տարված են, մերձեցից վերաւոր-ված են երկու զինուոր: Յուլիսի 30-ին չորե-նաւը ինքնիշխան Միխայիլով-Սեմեմովսկոյէի բերդը ծառայողների ընտանիքները և ռուս-չինական բանիկ բաժանմունքը: Յուլիսի 30-ին ինքնիշխան ամեն ինչ բարեկարգ դրութեան մէջ էր:

Փոլո-ժովապետ Ալեքսէիլ յուլիսի 7-ին 2-ի-ֆուից ուղարկված հետագրով հաստատում է Տեանձինի առումը յարձակմամբ, որի ժամանակ գրաւված են 40 թնդանութ և շատ ուսանողները, ոչնչացրած է վառողի պահեստը: Մեր վերա-ւորվածների և սպանվածների թիւը մօտ 200 է: Մովային զորքը, որ ջամաք էր հանված, ջրանցքի վրա կամուրջ ձգելիս կորուստ չունե-ցաւ:

ԲԵՐԼԻՆ: Թագաւորը դեռ ևս չէ ընդու-նել մինիստրութեան հրաժարականը:

10հոկտեմբեր, Յուլիսի 8-ին Բոլորտո հետագ-րում է Պրեսորիայից, թէ գնեւրալ Լիւդ Լինդ-լէյի մօտ յուլիսի 6-ին յանկարծակի պատահեց Գիլիսի զորաբաժինը, որ խոստովել էր Գու-տերից և որին Գուտերը կամենում էր չըլա-պատել: Մովի ընկնելու ժամանակ թշնամին յետ մղվեց և յաղթվեց: Լիւդի կորուստներից մեծ չինա Բրոքսիայից և Գուտերներից տեղե-կութիւն չը կայ: Համիլտոն և Մագոն այսօր կը միանան Պոլէրիւի հետ առաջին գործա-րանների մօտ:

Յուլիսի 6-ին թշնամու մի զորաբաժին վայր իշխեցից գնացը ընկնելից, գնացի մէջ 23 վիրաւորվածներ կային, որոնք գնում էին Կրիւզերգորգ:

Սէյուր հաղորդում է, թէ չինացիները բո-լորովին հեռացան Տեանձինից և նրա չըլա-կաներից:

ԿԱՊԵՆՀԱՅԷ: յուլիսի 8-ին: Բոլորտո մեծ ոյժով յարձակվեց Միտդէլուրդի վրա. սկսվեց կռիւ: Կրիւզեր անձամբ ողեւորում է բռնիս-րին կուրելու մինչև վերջը:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ: Շէն հետագրով հաղորդեց այստեղ մի լայտագիր, որի միջ ապում է, թէ օտարազգիները յուլիսի 5-ին անշնաս էին Պեկինում: Շէն աւելացնում է, թէ ապստամբ-ները կուրում են միմեանց հետ և ոչնչացնում են միմեանց:

2-իՊՈԼ: Շանգհայի նահանգապետը հեռա-գրում է այստեղի հիւպատոսներին, թէ ստաց-ված են նոր և հաւաստի տեղեկութիւններ, որ բոլոր դեսպանները վտանգից ազատ են և գտնվում են կառավարութեան պաշտպանու-թեան տակ:

ՊԱՐԻԶ: Ձինական դեսպանը հաղորդում է Դէկլասէին կայսերական հրամանը, հրատա-րակված յուլիսի 8-ին. նրա մէջ ապում է, թէ մի ամսվայ ընթացքում, բայց գերմանական դեսպանից, որին սպանվել է ամբողջ (ապը-ստամբները գտնված են և հրամայված է նը-րանց պառփել ամենայն խստութեամբ), մնացած դեսպաններն և եւրոպացիները հոգացողու-թեամբ պաշտպանվում են արքունիքի կողմից և բարեկարգաբար առողջ և անվնաս են:

ԲԵՐԼԻՆ: 2-իֆուի գերմանական հիւպատոսը խնդրեց Շանգհայի նահանգապետին հաղորդել Պեկինի գերմանական դեսպանատանը մի չի-նարէն հետագիր, որի մէջ խօսվում է գերմա-նական կայսրի խոստացած վարձատրութեան մասին և ինքնիշխան է դեսպանութիւնից հե-ռագրել ցուցա-լի-համէնի միջոցով, ամերիկա-կան դեսպանի նման, թէ ինչ է կատարվել, ինչպիսի է դրութիւնը և ինչ կարելի է անել դեսպանութիւնների համար:

ԲԵՐԼԻՆ: Ձինական դեսպանը ստացաւ Շէնի հետագիրը, Շանգհայի նահանգապետի հաղորդագրութեան հետ միասին, թէ դեսպա-նութիւնները անվնաս են Պեկինում: Արտաքին գործերի մինիստրը հարկադրաբար յայտնեց, թէ նրան անհրաժեշտ է անմիջական հաղոր-դակցութիւն սկսել Պեկինի բեկչիկական դես-պանի հետ և ստանալ անմիջակ տեղեկու-թիւններ եւրոպացիների վրձնակ մասին:

ՊԱՐԻԶ: Մինիստրների խորհուրդում Դէկլասէ հաղորդեց իր պատասխանը չինական կայսրի հետագրին, որով նա միջնորդութիւն էր խնդ-րում: Այդ հարցը չէ կարող ընդունելու են-թարկվել—ապում է պատասխանում—մինչև որ չը ստացվի հաւաստիացում: 1) որ դես-պանները վաշտվում են, յիշաւի, իսկական հո-

վանաւորութիւն և վրակատար ազատութիւն հաղորդակցութիւն ունենալու իրանց կառավա-րութիւնների հետ, 2) որ պրինց Տուան և այն բարձրաստիճան ծառայողները, որոնք պատա-խանատու են այժման անցքերի համար, հե-ռացված են կառավարութեան միջոցով և սպա-սում են անխուսափելի պատժի, 3) որ իշխա-նութիւններն և զորքերը ամբողջ պետութեան մէջ ստացել են հրաման դադարեցնել թըշ-նամական գործողութիւնները օտարազգիների դէմ և 4) որ ձեռք են առնված ապստամբա-կան շարժման անողոր ճնշման խիստ միջոցներ: Մինչև չը տրվի այսպիսի կրախիտարութիւն խօսք կարող է լինել միայն զինուորական գոր-ծողութիւնների մասին: Ապա Դէկլասէ հա-ղորդեց, թէ առաջարկել է պետութիւններին համաձայնութիւն կայացնել արգելելու համար զէնքերի մուտքը Ձինաստան: Բոլոր պետու-թիւնները հաւանութիւն են տուել առաջարկին:

10 յունիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ: Գնեւրալ Սիբիւսկիի հետա-գիրը Պոգրանիչնայա կայարանից, ուղարկված յուլիսի 5-ին: «Յուլիսի 14-ին չինական զին-ւորական պահակապետը եկաւ նախազգուշաց-նելու, որ կայսրանի վրա յարձակում է պա-տաստվում 500 մարդուց բաղկացած մի խմբի կողմից: Յարձակման մասին չինացիների յա-մառութեամբ տարածած լուրերի պատճառով տեղի էին ունենում գիշերային ազդարարու-թիւններ, և բացի դրանից, այդ լուրերը սար-սափ էին գցում ամենքի վրա և խանգարում էին գործը: Յուլիսի 27-ին տեղեկութիւն ստացվեց, թէ չինացիները կողոպտում և այրում են ինքնապաշտպան կայարանը, որից յետոյ ինքնիշխան հետագրութիւն կարվեց: Յուլիսի 27-ին ինքն-ըն ուղարկված երկաթուղային 100 պահա-պանների մի զորաբաժին վրա, Մուրենի այն կողմում, յարձակում գործվեց 400 մարդուց բաղկացած մի խմբի կողմից, որ զինված էր արագաձիգ հրացաններով: Զօրաբաժինը յետ մղեց յարձակումը քիչ կորուստով: Յարձակ-վողների թոււմ կային և չինական զինուորներ: Սպանված են 60 չինացիներ խմբապետի հետ միասին: Գիշ վրա գտնվող չինական պահակա-խմբերը բոլորն էլ հեռացան: Ձինական զին-ւորները հեռանալիս ստիպում էին բանուորնե-րին թողնել աշխատանքը: Շատ բանուորներ գնացին: Աշխատանքները կատարվում են դան-դաղ: Ընդհանուր կարգը պահպանվում է: Յու-լիսի 10-ին սկսում եմ ընկնել դնել 12-րդ բաժնում:

Ինժեներ Պրոսկոյի յուլիսի 7-ին հեռա-գրում է Աղապիկից. «Ձինական զինուորները գրաւեցին ինքնապա-սին տեղեկութիւններ չը կան: Երկաթուղային պահակապետները կենտրոնացնում են ինքնա-նութիւնը»:

2-իՊՈԼ: Ենթադրելի նահանգապետի հեռա-գիրը յուլիսի 8-ից, «Են ձեռք տեղեկութիւններ ունենալ Պեկինից, որ բոլոր դեսպաններն առողջ և անվնաս են»:

ԲԵՐԼԻՆ: Սվատաուի գերմանական հիւպա-տոսը զեկուցանում է, թէ բոլոր գերմանական քաղաքները ներքին նահանգներից եկան այդ-տեղ և անվտանգ դրութեան մէջ են:

ԲԵՐԼԻՆ: Ալեքսանդր թաղաւոր մի հրո-վարտակով յայտարարում է իր նշանադրու-թիւնը նախապես թագուհու նախկին պալա-տական օրիորդ Դրաւա Մալինի հետ:

ՇԱՆԳՀԱՅԷ: Լի-Պունց-Չանգ եկաւ այստեղ: Հիւպատոսները վճեցին պաշտօնական այցե-լութիւններ չանել նրան:

ԲԵՐԼԻՆ: Թագաւորը ընդունեց մինիստ-րութեան հրաժարականը:

ՄԱՐԿԻՆՆԵՐ՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

ԱՆԴՐՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱՅՈՒԴԻ

(ժամերը Պետերբուրգի հաշով)

տարբերութիւնը 58 րոպէս

№ 5 գնացքը: № 3 գնացքը:

Բաղուից դուրս է գալիս ցեր.	4 ժ. 1 ր.	գիշ.	11 ժ. 29 ր.
Թիֆլիս է հասնում	առ. 8 ժ. 53 ր.	եր.	5 ժ. 34 ր.
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	9 ժ. 32 ր.	եր.	6 ժ. 34 ր.
Բաղու է հասնում	եր. 9 ժ. 1 ր.	առ.	7 ժ. 14 ր.

№ 6 գնացքը: № 4 գնացքը:

Բաղուից դուրս է գալիս առ.	7 ժ. 50 ր.	եր.	7 ժ. 59 ր.
Թիֆլիս է հասնում	եր. 7 ժ. 15 ր.	առ.	8 ժ. 42 ր.
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	7 ժ. 18 ր.	առ.	10 ժ. 05 ր.
Բաղու է հասնում	ցեր. 12 ժ. 10 ր.	առ.	5 ժ. 16 ր.

առաջ գնացքը

Թիֆլիսից դուրս է գալիս	ցեր.	11 ժ. 15 ր.
Բաղու է հասնում	երկ.	9 ժ. 44 ր.
Բաղուից դուրս է գալիս	գիշ.	11 ժ. 15 ր.
Թիֆլիս է հասնում	առ.	9 ժ. 30 ր.

Թիֆլիսից դեպի Կարս գուրս է գալիս. երեկ 9 ժ. —
Ալեքսանդրապոլ հասնում է . . . առ. 7 » 46 ր.
Կարս հասնում է . . . ցեր. 12 » 56 »
Կարսից դուրս է գալիս . . . ցեր. 3 » 29 »
Ալեքսանդրապոլից դուրս է գալիս. երեկ 8 ժ. —
Թիֆլիս հասնում է . . . առ. 7 » 15 »

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՌՈՐ ՀԻՄՆՈՒՄՆՈՑ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուլիս, Վորժնյովի արձանի հանդէպ)
ա մ ե ն ո Ր. բ ա ճ ի կ ի ռ ա կ ի օ Ր Ե Ր Ի ց:
Ա Ռ Ա Ռ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

Բ. Ա. Նախասարգեան—11—12 ժ. վերաբերում
թեան, վերաբերում (սիֆիլիս) և միզապատ. հիւանդ.
Կ. Մ. Զիկովանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և
նեարդային հ.

Բ. Պ. Պրոսպերի—12—1 ժ. ականջի, քթի, կո-
կոր դի և կրծքի հ.

Զ. Բ. Բարսեղեան—11—12 ժ. կանանց և երե-
կայաց հիւանդ.

Ա. Պ. Կարապետեան—1—1/2 ժ. ներքին և երե-
կայաց հ.

Ե Ր Ե Կ Ո Տ Ն Ե Ր Ը

Բ. Պ. Պրոսպերի—6—7 ժ.

Բ. Ա. Նախասարգեան—7 1/2—8 ժ.

Հասր 50 կ. չբարձրները ձրի, Համախորհրդի (կոն-
սիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Օ. Տ. Առաքելեան—տանը, ծաղկահատ և բժշկ-
կական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.:

Հիւանդանոցի վերաբերում:

Բժշկական ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ նրա զեւանդան
մէջ 1900 թվ. յուլիսի 20-ին, ժամը 12-ին,
նշանակված է նոր աճուրդ, չը կայացած-
ներին փոխանակ, կապովով տալու քաղաքային
հողի այն կտորը, որ գտնվում է 7-րդ քաղա-
քամասում, Հաւարարում, 23 դեմարտին տա-
րածութեամբ, բացառապէս դա՛ զարդաստե-
լու համար:

Ծանկացողները կարող են տեսնել պայմա-
նագրերը քաղաքային վարչութեան 4-րդ բա-
ժանմունքում, ժամը 8-ից մինչև 1-ը, բոլոր
լի օրերը:

ՏԵՂԵԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
«Մ Ի Զ Ն Ո Ր Դ»
(Посредникъ)

Դ. Ի. ԵՆԿԻՄՈՎԻՉԻ

Պուշկինեան պատմ, Թամարեկի քարտան-
սարայի հանդէպ:

Հրաւիրում է պ. պ. տանտերերին հաղորդել
մանրամասն, հասցէ ազատ բնակարանների
(գրա համար կըրցվում է 20 կոպ.), որ շատ
զիւրութիւն կը պատճառէ թէ տանտերերին և
թէ բնակարան վարձողներին: Այդ նպատակով
պատրաստված է մանրամասն ցուցակ: Գրասե-
նեակում կայ ազատ բնակարանների մէջ ցու-
ցակ: Ծանկացողները թող դիմեն գրասենեակ.
№ 1.

Հ Ա Ր Կ Ա Ւ Ո Ր Է
կալուածքի համար հմուտ հաշւապահ, 30 ր.
ամսականով, ամեն ինչ պատրաստ: Դիմել
Դ. Կуба, А. Атанасьянчу. 1—3

ԾԱՆՎ ՈՒՄ Է
ԵՐԵՔ ՏՈՒՆ

միմեանց կից, մուտքը երկու փողոցից: Տները
գտնվում են 5-րդ քաղաքամասում, Բօլշայա-
կիրիլայա (այժմ Շեկոֆերիովսկայա) (№№ 12
փողոցի վրա և 14 մի կողմից), իսկ միւս կողմից
Արիսիկայա (նախկին Մեչյանսկայա) փողոցի
վրա № 21: Գետին տարածութիւնը 190 սա-
մէն է: Տուն Պ. Բերեզովի 2—3

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ

Շուտով լոյս կը տեսնի Ախալքալաքի աղէտը
մի քանի պատկերներով, Ախալքալաքի աւե-
րումը 23 ֆոտոսի պատկերներով, երկարու-
թիւնը 24 վերջով, լայնութիւնը 16 վերջով:
Պատկերները վերնագիրները լինելու են երեք
լեզուով—ռուսերէն, ֆրանսերէն, հայերէն:
Խնդրում ենք պարոններին օգնութիւն հա-
ցնել տպագրութեան ծախսերին: Այն բաժա-
նորդները, որոնք 5—10 օրինակ կը գրուեն,
կստանան նուէր մէկ օրինակ գիրք և մէկ
օրինակ պատկերից:
Ընդունվում է բաժանորդագրութիւնը մինչև
լոյս տեսնելը 1 րուբլի ճանապարհածախսով.
գիրքը և պատկերը լոյս տեսնելուց յետոյ կարժե-
նան 2 ր.: Հասցէն՝ Тифлисъ А. Авакѣвъ.
2—5

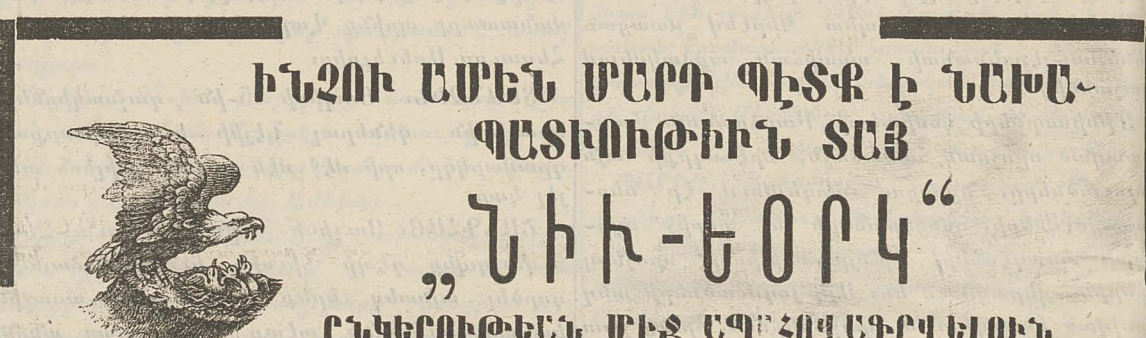


Պ Ե Ա Տ Ի Գ Օ Ր Ս Կ
ԲԺ. ՎԱՀ. ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՄՆՈՒՄՆԵՐԻՆ
մ ա ս ն ա գ ի տ ա բ ա Ր
ԲԳԻ, ԿՈԿՈՂԴԻ, ՔԹԻ ԵՒ ԱԿԱՆՋԻ
հիւանդները ընդունվում են առաւ. ժամը 8—12.
Հասցէ՝ Нижній бульваръ, д. Фидлера, (рядомъ
армянск. церкви.) 10—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱԽԱՐԴԻՒՆԱՐԿԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
ծանուցանում է ի գիտութիւն պ. պ. բաժնետէրերի, որ այս յուլիս ամսի 25-ից մինչև
առաջիկայ օգոստոս ամսի 1-ը (հաշվելով ևւ այդ օրը) նշանակված է 10% վճարում, այսինքն
իւրաքանչիւր բաժնին 25 րուբլի: Վճարը մտցնելիս պէտք է անմիջապէս ներկայացնել նախկին
վճարների անդորրագրերը:
Ժամանակին վճարը չը ներկայացնող բաժնետէրը, համաձայն ընկերութեան պայմանագրի
23-րդ ծանօթութեան 4-րդ յօդուածի, զրկվում է մինչև այդ իրան արած վճարներից:
(11, 18 և 25) 1—3

ԳՐԵՆԱԴԵՐՆԵՐԻ ԳՐՈՒԶԻՆՍԿԻ
Յ Ա Ն Ո Ւ Ն Գ Ե Ն Ե Ր Ա Ն Կ Օ Տ Լ Ե Ա Ր Ե Վ Ս Կ Ո Ւ Գ Ո Ւ Ն Դ Ը.

որը գտնվում է Թիֆլիսի նահանգի և զաւառի Բէլի-Կիլիս աւանում, ի նկատի առնելով մա-
յիսի 5-ին, յունիսի 1-ին և յուլիսի 1-ին չը կայացած աճուրդները, նորից հրաւիրում է ցան-
կացողներին յանձն առնել գնելի և նրա բոլոր առտորձանագրերին համար կարելու կենսական
պիտոյքների և ընկերութեան մատակարարումը սկսած 1900 թվ. սեպտեմբերի 1-ից մինչև 1901
թվ. սեպտեմբերի 1-ը: Այդ մատակարարման աճուրդը կը լինի բերանացի, վերջնական, առանց
կրկնաձուրդի, այս յուլիս ամսի 28-ին, ցերեկվայ 12 ժամին Թիֆլիսի 16-րդ միջոցէկան գրե-
նադրների գնդի գիւղանատանը, որ գտնվում է Հաւարարի մօտ տեղաւորված բանակում: Կա-
պուլի պայմանները կարելի է տեսնել ամեն օր, բացի տօն օրերից, առաւօտեան 9 ժամից մին-
չև ցերեկվայ 12 ժամը, ինչպէս Գրուզինսկի գնդի գիւղանատանը Բելի-Կիլիսում, այնպէս էլ
Միջոցէկան գնդի գիւղանատանը Թիֆլիսում: Աճուրդի սկզբում՝ նրան մասնակցել ցանկացող-
ները պէտք է 3000 ր. գումարի զբաւական ներկայացնեն:



ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ նա ամենախորդ և ամենահաստատուն
ընկերութիւններից մէկն է աշխարհիս
մէջ:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ նրա ակտիւ 416,773,000 ր. ակտի է:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ Եւրո-Վորկ-ը զուտ փոխադարձ ընկերու-
թիւն է և իր բոլոր գրամագրութիւններն ու
արդիւնքները կազմում են բացառապէս
ապահովագրութեան սեփականութիւնը:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ Եւրո-Վորկ ունի 54 տարվայ պատասա-
րանքայն—տարիներ, որոնց ընթացքում
նրա ֆինանսական ոյժն ու աշխուրթիւնը
անկէ է հետզհետէ:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ ապահովագրութեան ամեն տարվայ ար-
դիւնքներին մասնակցում են ապահո-
վագրվելու և առաւել իսկ տար-
վանից:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ նրա պոլիսները ԱՄՆԱՅՆԻ են. եթէ մի-
այն պրեմիան կը վճարվի ճշգրտեւ, ընկե-
րութիւնն առանց որ և է վճէի և լա-
պտման կը վճարի, մահվան դէպքում,
ապահովագրված դուռնը և, այսպիսով
ապահովագրվողը կատարելապէս վստա-
հ է, որ այլին ու երկխանները կամ ժա-
ռանցները կը ժառանգեն դրամագրութե և
ոչ թէ դատ:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ իր պոլիսը 3 տարուց յետոյ դառնում է
բացառականապէս ԱՄՆԱՅՆԻ: Գրեմիայի
վճարումը դադարելու դէպքում, այնու
ամենայնիւ ապահովագրված կը մնա
սկզբնական դուռնը լրիւ, որոյ տարի-
ների ընթացքում, առանց որ և է ծախ-
սերի, կամ ապահովագրվողը կարող է
ստանալ լրիւ վճարված պոլիսը պակաս
գնով, սկզբնական պոլիս պայմաններով,
կամ, վերջապէս, նա կարող է առնել
դրամով ստանալ պոլիսի լիա գնման ար-
ժէքը:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ եթէ պոլիսը իր ոյժը կը պահպանի ոչ
պակաս քան 3 տարի ապահովագրվողը
կարող է ընկերութիւնից ստանալ պոլիսի
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ զուրկի վերջիցեալ բոլոր պայմանների,
Եւրո-Վորկ ընկերութեան պոլիսը հանդի-
սանում է ոչ շուսյութիւն, ոչ ծախք, նա
ամենաապահովագրութիւնն է, որ ամեն ոք
կարող է թողնել իր բնաւանիքին, որով-
հետեւ այդ կարողութիւնը իւրովն առնելու
դրամի է փոխվում և ապա է այն դը-
մարութիւններից, որոնք առաջանում
են հողերը կամ անշարժ սեփականութիւն-
ների ծախելիս, և չեն ենթարկվում
բոլորային տատանումների:
ՈՐՈՎ.ՆՅՏԵԻ Եւրո-Վորկ ընկերութիւնը միակ հաստա-
տութիւնն է, որ տալիս է բոլոր վերտի-
շեալ օգուտները:

Դիւանդը վարչութիւնը Ռուսաստանի համար՝ С.-Петербургъ, Малая Морская, 12,
Դիւանդը լիազօրը Ռուսաստանի համար՝ Պ. Պ. ՄԵԼԼԷՐ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում՝ Գոլովինսկի պրոսպեկտ, Արաֆելեանի նոր տուն (կաղեմների
կօրպուսի հանդէպ): 12—12

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Թիֆլիս, Լեւոնտօպսկայա փողոց, № 9)
Ծանկացողները ունենալ իրանց առեւտրական գործերի համար ուսման ընթացքը աւար-
տած աշակերտների և աշակերտուհիների, թող բարեհաճեն դիմել կուրսերի հիմնողին, Ս. Մ ա-
ն ու է լ Ե ա ն Գ ի Ն: Աւարտողները ստացել են մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն, Կովկա-
սի ուսումնարանական չըջանի հոգաբարձուի հաստատված ծրագրի համեմատ և ունեն օրինա-
ւոր առեւտրաստեղծ:
ԸՆԴՈՒՆՈՒՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՎԵՆՈՒ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ
Կուրսերի ծրագրերը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրի ապէս ևւլ. Մովիանօվսկի
բանկային գրասենեակում և կուրսերի հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիները դիմում
են՝ ТИФЛИСЪ, учредителю коммерческихъ курсовъ С. П. Мануэляну. (Կ) 3—12

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖԻԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԵՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒ Մ, չորեքշաբթի օրերը, երկու
շաբաթը մի անգամ:
Եւ հալառակ՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պոլիս Մեկնում է
Բաթումից չորեքշաբթի, 19 յուլիսի (1 օգոստ.) Միւլիսի չորեքշաբթի, նաւապետ ՇԻԼԹ. Եւ այդ-
պէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից լիաւ:
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակնէ: Թրվում են ուղիղականից
պակաս գներով:
Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անտիպոլիսի մէջ, ընդու-
նելով ապրանքներ բոլոր հիւսկային նաւահանգիստների համար:
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու հա-
մար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակալատարների
ԲԱԹՈՒՄԻՈՒՄ—պ. Վիկտօր ԴԱՐՆՈՒՆ, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍԻՈՒՄ—պ. Օ. Կ. Բարե-
կենդանեանին, Սիմոն փող. Մոջափարուխովի և Մայսուրաձէի քաղաքատարա: ԲԱԹՈՒՆ—Եղը.
Վ. և Ի. Մուրիկեաններին, Նաբէրէժնայա փողոց, տուն Կրապիւնիկովի, № 27: ՆՕՎՈՐՈՍՍ-
ՍԻԹՍԿ—Վաղրիկակաղի երկաթուղու առեւտրական գործակալութիւն (Կ. Տ. Շ.) 6—20

Ֆինանսների միևիտրի բոլորուրեանր
ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)
Կուրսերի նպատակն է տալ ունեղիրներին մասնագիտական-առեւտրական կրթու-
թիւն և պատրաստել հմուտ հաշւապահներ: Աւարտողներն ստանում են առաւե-
տ առնելու: Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առեւտրական թուարանութիւն և թուա-
րանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշւապահութիւն՝ արդիւնաբերական-գործարանական,
առեւտրական և բանկային. 3) Առեւտրական թղթակցութիւն. 4) Առեւտրական անտե-
սագիտութիւն. 5) Առեւտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և ա-
րագագրութիւն (ուղղունն ձեռագրի):
Ընդունելութիւնը՝ սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր՝ կուրսերում ևւ ծղը. Մովիանեան
ևւ ընկ. ԲԱԹՈՒՄԻ Բաժանմունքում: Կուրսերի կանոնադրութիւնը (УСТАВЪ) ևւ
մանրամասն ծրագրեր—տրվում ևւ ուղարկվում են ձրիաբար: Օտարաքաղաքացիները
դիմում են՝ БАКУ, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Оване-
сову. (Կ. Շ.)